

**ESKİŞEHİR HAZIR GİYİM
SANAYİNİN EKONOMİK YÖNDEN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Hülya SAĞDIÇ

(Yüksek Lisans Tezi)

**T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ESKİŞEHİR HAZIR GIYIM SANAYİNİN EKONOMİK YÖNDEN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Hülya SAĞDIÇ /

Danışman: Prf. Dr. C. Necat BERBEROĞLU

Eskişehir - 1992

Ö Z E T

Tekstil sanayi, tekstil hammaddelerinin elde edilmesi, işlenmesi ve insanların kullanımına arz edilmesi gibi bir takım süreçleri içeren emek-yoğun bir sanayi dalıdır. Tekstil ürünlerinin basit el araçlarından en gelişmiş makinalara kadar çeşitli araçlarla üretilebilmeleri ve yaygın tüketimleri nedeniyle tekstil endüstrisi, yeni endüstrileşen toplumların gelişmelerinde önemli rol oynamaktadır.

Tekstil ve hazır giyim sektöründe, hammaddenin iplik haline gelmesinden hazır giyime kadar devam eden yapı içinde oldukça yüksek katma değer sağlayan bir dizi üretim safhası yer alır. Bu safhaların milli ve istihdama katkıları tekstil sanayinin Türk ekonomisi içindeki önemini arttırmaktadır.

Türk tekstil ve hazır giyim sektörü ülke ekonomisinde çok önemli bir yer işgal eder. Gayri safi milli hasıladaki payı % 7, sanayi istihdamındaki payı % 28, toplam istihdamdaki payı % 31, sanayi istihdamındaki payı % 40'dır.

Türkiye gerek pamuk ipliği ve pamuklu dokumada, gerekse yün ipliği ve yünlü dokumada, komşuları ve AET ülkeleri ile rahatça rekabet edebilecek bir düzeye gelmiştir. Ayrıca son yıllarda büyük gelişme gösteren hazır giyimde de diğer ülkelerle rekabet edebilecek bir seviyeye ulaşmıştır. Ülkemiz hazır giyim sanayi, ulusal gelir ve istihdam açılarından önemli bir yere sahiptir. Bu sanayi dalının ülkemiz ihracatı içindeki önemi de giderek artmaktadır. Bunların yanında

hazır giyim sanayi, diğer sanayi dallarına göre daha az sermaye gerektiren ve işgücü yoğun bir üretim dalı olduğu için ülkemizin üretim etkenleri yapısına uygun bir özellik göstermektedir.

ABSTRACT

Textile Industry is a labor incentive industry which contains such processes as providing textile raw material, processing and supplying textile goods for human use. Textile goods can be produced by various means from simple hand tools to advanced machines and these goods are widely used by people. Because these characteristics, textile industry place an important role in development of newly industrializing countries.

In Textile and Ready-Made Clothing Industries there are different production phases from producing thread the clothing. These processes have high added values and provided contributions to GNP and Employment which make textile industry an important part of Turkish economy.

Textile and Ready-Made Clothing industries have a substantial share in Turkish economy. For instance textile industry's share in GNP is 7 % where its share industrial employment is 28 %, in aggregate export is 31 %, in industrial export is 40 %.

Turkey has reached to level where it can compete with its neighbours and EC countries in both cotton and wool thread-weaving. Moreover ready-made clothing industry has shown a substantial development and Turkey can compete with other countries in this field as well. Ready-Made Clothing Industry has an important place in national employment and export. Hence Ready-Made Clothing Industry is income more suitable industry than most of the other industries since it is a labor incentive industry and requires less capital.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
TABLolar	XI
KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ	1

Birinci Bölüm

TÜRKİYE'DE TEKSTİL SANAYİ

1) TEKSTİL SANAYİNİN GENEL DURUMU	3
A) TEKSTİL SANAYİNİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ	3
B) TEKSTİL SANAYİNİN TARİHİ GELİŞİMİ	5
2) ALT SEKTÖRLER İTİBARIYLA TÜRK TEKSTİL SANAYİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ VE TEKSTİL SANAYİNİN SORUNLARI	9
A) ALT SEKTÖRLER İTİBARIYLA TÜRK TEKSTİL SANAYİ	9
a) Pamuklu Sanayi	9
b) Yünlü Sanayi	9

VIII

c) İplik Suni ve Sentetik Dokuma Sanayi	10
d) Hazır Giyim Sanayi	10
e) Halı, Kilim ve Benzeri Eşya Üretimi	10
f) Diğer Dokuma ve Giyim Eşyası Sanayi	10
B) TEKSTİL SANAYİNİN SORUNLARI	11
a) Eğitim Sorunu	13
I) Kalifiye İşçi Eğitimi	14
II) Ara Kademe İnsan Gücü Eğitimi	14
III) Yüksek Öğretim	15
b) Kalite Sorunu	16
c) Finansman Sorunu	18
d) Üretim Sorunu	19
I) Maliyet Sorunu	19
II) Teknoloji Sorunu	20
3) ÜLKE EKONOMİSİNDEKİ YERİ	21
A) ÜRETİM	22
B) İSTİHDAM	23
C) İHRACAT	24

İkinci Bölüm

HAZIR GİYİM SANAYİ

1) HAZIR GİYİM SANAYİNİN TANIMI VE GELİŞİMİ	30
A) TANIMI VE SINIFLANDIRMASI	30
B) TARİHİ GELİŞİMİ	32
C) HAZIR GİYİM SANAYİNİN ÖZELLİKLERİ VE COĞRAFİ DAĞILIMI	33
a) Hazır Giyim Sanayinin Özellikleri	33

b) Hazır Giyim Sanayinin Coğrafi Dağılımı	36
D) SEKTÖRÜN GELİŞİMİ	36
a) Hazır Giyim Sanayinin Ülkemizdeki Durumu	36
b) Hazır Giyim Sanayinin Türkiyede'ki Teknolojik Gelişimi.....	37
c) Dünya Hazır Giyim Teknolojisi	41
2) HAZIR GİYİMDE ÜRETİM SÜRECİ VE ÜLKE EKONOMİSİNDEKİ YERİ	42
A) ÜRETİM SÜRECİ	44
a) Örne Giyim Eşyaları	44
b) Dokuma Giyim Eşyaları	46
B) KAPASİTE VE ÜRETİM	48
C) TALEP	51
D) İSTİHDAM	53
3) HAZIR GİYİM İHRACATININ GENEL GÖRÜNÜMÜ	54
A) HAZIR GİYİM İHRACATI	54
B) HAZIR GİYİM İHRACATININ SORUNLARI	59

Üçüncü Bölüm

ESKİŞEHİR HAZIR GİYİM SANAYİ VE EKONOMİYE KATKISI

1) ESKİŞEHİR HAZIR GİYİM SANAYİ VE GELİŞİMİ	64
2) ESKİŞEHİR HAZIR GİYİM SANAYİNDE FAALİYETTE BULUNAN İŞLETMELER	66
3) ARAŞTIRMA KAPSAMINA GİREN İŞLETMELERİN ÖZELLİKLERİ VE FAALİYET DURUMLARI	68

4) ESKİŞEHİR HAZIR GİYİM SANAYİNİN EKONOMİYE ETKİLERİ	73
A) ÜRETİME OLAN ETKİSİ	73
B) İSTİHDAMA OLAN ETKİSİ	77
C) İHRACATA OLAN ETKİSİ	78
5) ESKİŞEHİR HAZIR GİYİM SANAYİNİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	79
SONUÇ	84
FAYDALANILAN KAYNAKLAR	i-vi

TABLolar

No	Tablo adı	Sayfa No
1.	İhracatın sektörlere Göre Dağılımı	25
2.	Türkiye'nin İhracatında Tekstilin Yeri	27
3.	Başlıca Ülkeler İtibariyle Tekstil ve Konfeksiyon İhracatı	29
4.	Tekstil Makinalarında Teknolojik Gelişme	43
5.	Örme Giyim Eşyası Üretim Süreci (Şekil 1)	45
6.	Dokumadan Giyim Eşyası Üretim Süreci (Şekil 2)	47
7.	Hazır Giyim Eşyası Üretimi	50
8.	Tekstil Ürünleri Üretimi	50
9.	Dokuma ve Giyim Sanayi Talebi.....	52
10.	Hazır Giyim Eşyası Talebi	52
11.	Hazır Giyim Eşyası İhracatı	57
12.	Tekstil Ürünleri İhracatı	57
13.	Hazır Giyim İhracatında Önde Gelen On Ülke	58
14.	Eskişehir Konfeksiyon Sanayinde Faaliyette Bulunan İşletmeler ...	65
15.	Sarar Giyim Tekstil Sanayi ve Tic. A.Ş.'nin İstihdam Durumu	72
16.	Sarar Giyim Tekstil Sanayi ve Tic. A.Ş.'nin Makina Parkı	72
17.	Sarar Giyim Tekstil Sanayi ve Tic. A.Ş.'nin Yıllara Göre Üretim Miktarı	74
18.	Sarar Giyim Tekstil Sanayi ve Tic. A.Ş.'nin Ciro su	75

XII

19. Sarar Giyim Tekstil Sanayi ve Tic. A.Ş.'nin Kar Durumu	76
20. Sarar Giyim Tekstil Sanayi ve Tic. A.Ş.'nin Yıllara Göre İstihdam Durumu	77
21. Sarar Giyim Tekstil Sanayi ve Tic. A.Ş.'nin İhracat Miktarı	78

KISALTMALAR

A.E.T.	:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	:	Adı Geçen Eser
B.Y.K.P.	:	Beş Yıllık Kalkınma Planı
C.A.D. (Computer Aided Design)	:	Bilgisayar Destekli Tasarım
D.P.T.	:	Devlet Planlama Teşkilatı
E.S.O.	:	Eskişehir Sanayi Odası
G.S.M.H.	:	Gayrı Safi Milli Hasıla
H.D.T.M.	:	Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı
İ.G.E.M.E.	:	İhracatı Geliştirme Merkezi
İ.T.K.İ.B.	:	İstanbul Tekstil Konfeksiyon İhracatçıları Birliği
İ.T.O.	:	İstanbul Ticaret Odası
M.P.M.	:	Milli Prodüktivite Merkezi
T.M.M.O.B.	:	Türkiye Makina Mühendisleri Odası Birliği
T.O.B.B.	:	Türkiye Odalar Borsalar Birliği

GİRİŞ

Tekstil sanayi, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından gerek emek-yoğun bir sanayi dalı olması gerekse üretim ve ihracatta önemli bir paya sahip olması nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerin, genelde tekstil sanayinin hammaddesine de sahip olduğu gözlenmektedir. Bu özelliklerden dolayı, bu sanayi dalı Türkiye'de adeta itici bir güç oluşturmuş, kalkınmanın lokomotif sektörü olma görevini üstlenmiştir. Türkiye ekonomisi içinde olduğu gibi Türk sanayi içinde de bir çok yönden en ağırlıklı payı ve alanı oluşturan tekstil sanayi, tarihi kimliği, teknik gelişmeleri ve çok yönlü katkı ve verim imkanları ile sadece yerel değil, uluslararası pazarlar için de geniş önem ve anlam kazanmıştır.

Türkiye tekstil ve hazır giyim sanayi, Türkiye'nin en büyük imalat sektörü durumundadır. Bu sektörün, toplam imalat sanayi istihdamının üçte birini bünyesinde bulundurmakta olması, tekstil ve hazır giyim sanayinin ülkemiz ekonomisi açısından önemini ortaya koymaktadır.

Tekstil ve hazır giyim sanayinin temelini oluşturan pamuk ve pamuklu ürünlerde ülkemizin zengin bir potansiyele sahip olması ve dünyanın yedinci en büyük pamuk üreticisi durumunda bulunması, bu sanayi dalında zengin işgücü

potansiyelinin mevcut olması, ihracattaki gelişmede payının fazla olması bu sanayinin önemini açıkça göstermektedir.

Türk tekstil ve konfeksiyon sanayi ülke ekonomisinde çok önemli bir yer işgal etmektedir. Gayri safi milli hasıladaki payı % 7, sanayi istihdamındaki payı % 28, toplam ihracat içindeki payı % 31, sanayi ihracatı içindeki payı % 40'dır.

Yukarıda önemini belirtmeye çalıştığımız Türk tekstil sanayinin genel bir değerlendirmesinin yapılması hazır giyim sanayi ve Eskişehir'de hazır giyim sanayinin incelenmesi amacı ile ele alınan bu inceleme üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, Türkiye'de tekstil sanayi ele alınarak, tekstil sanayinin genel durumu, tarihi gelişimi, alt sektörleri, tekstil sanayinin sorunları ve ülke ekonomisindeki yeri vurgulanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, hazır giyim sanayinin tanımı, tarihi gelişimi, sektörün ülkedeki durumu ve teknolojik gelişimi ele alınıp, hazır giyim sanayinde üretim safhaları, üretim, talep, istihdam ve hazır giyim ihracatı ile birlikte ihracatın sorunları ile ilgili bazı noktalara değinilmiştir.

Üçüncü bölümde, Eskişehir hazır giyim sanayi dalında uygulama sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmış, Eskişehir hazır giyim sanayinin ekonomik etkileri incelenmiş ve hazır giyim sanayinin sorunları belirtilmiştir.

Sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılarak ve önerilerde bulunularak çalışma tamamlanmıştır.

Birinci Bölüm

TÜRKİYE'DE TEKSTİL SANAYİ

1) TEKSTİL SANAYİNİN GENEL DURUMU

A) TEKSTİL SANAYİNİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Tekstil sanayi, tekstil hammaddelerinin elde edilmesi, işlenmesi ve insanların kullanımına arz edilmesi gibi bir takım süreçleri içeren emek yoğun bir sanayi dalıdır. Beslenme, giyinme ve barınma olarak sıralayabileceğimiz en temel gereksinimlerden birini karşılayan tekstil üretimi günümüzde çok önemli bir sanayi dalıdır.

Tekstil ürünlerinin kişi veya ortam gereksinimlerini karşılayarak insanın günlük yaşantısına giren ürünler olmaları, tekstil üretiminin yaygın bir iş olarak gelişmesine, sanayide makinalaşmanın yaygınlaşmasına ve giderek endüstri toplumunun oluşması ile nitelenebilecek fabrikalaşmaya yol açmıştır¹.

---

1 Suat BALABAN, "Türk Tekstil Sanayinin Gelişimi ve Dünya Ticaretindeki Yeri", TEKSTİL İŞVEREN DERGİSİ, S. 160 (Ağustos 1991), İstanbul, s. 22.

Tekstil ürünlerinin basit el araçlarından en gelişmiş makinalara kadar çeşitli araçlarla üretilibilmeleri ve yaygın tüketimleri nedeniyle, tekstil endüstrisi yeni endüstrileşen toplumların gelişen ilk endüstrileri olmaktadır. Tekstil ürünlerinin daha çok tüketilmesi bir yandan yaşam düzeyini yükseltirken, daha çok üretilmesi de gelir sağlayıcı bir faktör yaratmaktadır. Bu nedenle hem ülke içi, hemde ülkeler arası ticarete tekstil ürünleri en önemli mallar içinde yerlerini almaktadırlar ve bu nedenle ulusal ekonomilerde olsun, dünya ekonomisinde olsun gelişme ya da duraklama eğilimleri tekstil ticaretine ciddi ve hızlı biçimde yansımaktadır.

Üretim hızlarındaki büyük artışlara karşın, tekstil ürünleri üretim hacminin büyük oluşu, tekstil endüstrisinin geniş istihdam sağlayan ağırlıklı bir sektör olmasına katkıda bulunurken önemli sosyo-ekonomik sorunlar da yaratmaktadır.

Gerek giysilik olarak gerekse konut içinde kullanım eşyası olarak tekstil ürünlerinin estetik ve psikolojik işlevleri de önemlidir. Giysi insan kişiliğini yansıtan, kişiliğini etkileyen bir araçtır. Ev içindeki çeşitli kullanım eşyaları olarak da tekstiller insanın konforunu ve yaşadığı atmosferi etkileyen yaşam ortamının önemli öğeleridir. Bu açıdan tekstillerde gereksinimi doyuran nitelikler de aranmaktadır. Bunun sonucu tekstil ürünleri hem insanın değişken zevklerine, hem de moda eğilimlerine uygun bir çeşitlilik ve değişkenlik içinde üretilen esnek bir ürün özelliği göstermektedir. Bu nedenle tekstil teknolojisinin bunu sağlayacak bir yapıda olma zorunluluğu da bulunmaktadır ².

Tekstil ürünlerinin çeşitliliği yanında, bunların üretimlerinde kullanılan lif hammaddelerinin özgün nitelikleri tekstil işlemlerine, birbirini izleyen bir dizi fiziksel ve kimyasal işlemin birleşiminden oluşan uzun süreçli bir dönüşüm niteliği vermektedir. Tekstil alanındaki gelişmeleri sürekli destekleyen ve yönlendiren

---

2 GÜNGÖR BAŞER, "Tekstil Endüstrisine Bütünsel Bir Bakış", TEKSTİL VE MAKİNA DERGİSİ, S. 2 (12 Aralık 1988), s. 299.

makina ve kimya teknolojilerindeki yenilikler yanında, elektronik, bilgisayar ve malzeme teknolojisinin etkileri de gittikçe artan bir ivme ile tekstil teknolojisine yansımaktadır. Diğer yandan sosyal ve kültürel gelişme ve onunla ilgili olarak tüketicinin daha güçlü istemleri tekstil sanayinin estetik, konfor ve sosyo-psikolojik öğelerle ilgili sanat içeriğini de zorlamaktadır ³.

B) TEKSTİL SANAYİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Türkiye, çok eski ve köklü bir tekstil mirasına sahiptir. Türkiye'deki tekstil sanayine tarihsel açıdan bakıldığında eldeki mevcut belgelere göre XI. yüzyıla kadar gitmek mümkündür. Türkler XI. yüzyılda Anadolu'ya ilk yerleştiklerinde anayurtlarından bir tekstil geleneği getirmelerinin yanısıra, Anadolu'da binlerce yıllık bir tekstil kültürüyle karşılaşmışlar ve bunu kendi getirdikleri tekstil gelenekleriyle birleştirerek köklü bir tekstil endüstrisinin kullanılması için öncülük etmişlerdir.

XV. ve XVI. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu, politik ve askeri güç olarak zirveye ulaştığında, Türk tekstili de dünyanın sayılı tekstil sanayilerinden biri haline gelmişti.

Osmanlı İmparatorluğunun gerileme devrine girmesiyle tekstil sanayimiz, Batı Avrupa'da özellikle İngiltere'de başgösteren ve tekstil ile ortaya çıkan sanayi devrimine karşı durumunu muhafaza edememiştir ⁴.

Sanayi devrimiyle başlayan bu olumsuz gelişme zaten toprağa bağlı ve yüzde doksanı tarımsal kökenli olan sosyo-ekonomik yapının değişip modernleşmesinin bir-iki asır daha öteye itilmesine neden olmuştur. XVIII. ve

3 a.g.e., s. 299.

4 Atilla ALPTEKİN, "Tekstil Sektörü Yol Ayrımında", DIŞ TİCARETTE DURUM DERGİSİ, (Mayıs-Haziran 1988), s. 4-5.

XIX. yüzyıllarda Tanzimat hareketleriyle de bir ivme kazanan makina ile üretime geçme çabaları bu olumsuz gelişmeyi durdurmaya muvaffak olamamıştır. Mili savunma amacına yönelik olarak kurulan İstanbul Feshane Fabrikası (1835), İzmit Çuha Fabrikası (1845), Hereke, Bursa, Balıkesir ve diğer birkaç ildeki fabrikalar devletin müteşebbisliğini göstermektedir. Özel teşebbüs ise, yabancı uyruklu şahısların faaliyet gösterdiği tekstil fabrikaları (Basmahane-1850, İzmir Pamuk Mensucat-1850, Yedikule İplik-1889, Tarsus Mavromati-1887, Adana Tırpani-1904 ve benzerleri) ile yurt içi talebi karşılamaktan çok uzak kalmıştır ⁵.

1862, 1864, 1866 yıllarında toplanan sanayi ıslah komisyonlarının aldığı koruma ve teşvik tedbirleri yetersiz kalmış ve bu dönemde kurulan fabrikaların da çoğu kapanmak zorunda kalmıştır.

1913-1915 yıllarında yapılan sanayi sayımı neticelerine göre yün ipliğinde % 82 , pamuk ipliğinde % 20, yünlü kumaşta % 1, pamuklu kumaşta % 10 ve iplikli kumaşta % 4 oranında talep karşılanabilmiş, geri kalan büyük kısımlar ithal edilmek zorunda kalmıştır ⁶.

Cumhuriyetin ilanında, beşi yabancıların ve azınlıkların yönetiminde olan toplam sekiz adet pamuk ipliği ve dokuma fabrikaları vardı ⁷. 1923 İktisat Kongresi, 1924 Teşvik-i sanayi kanunu, 1925 Sanayi ve Maadin Bankası kuruluşu, 1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu, 1929 Gümrük Kanunu, 1933 Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı, 1936 İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı ve diğer başlıklar altında toplanabilecek iktisadi ve sınai değişkenler tekstil endüstrisinin temelini teşkil edecek tesisleri ülkeye kazandırmaya başlamıştır.

Devlet sanayinin gelişmesi amacıyla 1932 yılında Sümerbank'ı kurmuş,

5 Ercan DÜLGEROĞLU, "Türk Tekstil Sanayinin Dışa Açılması", ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT VE BİLİMLER DERGİSİ, C.VII, S. 2. (Kasım 1986), s. 2.

6 a.g.e., s. 2.

7 Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, **Türkiye'de Pamuklu Tekstil Sanayinin Tarihsel Gelişimi**, TOBB Yayını, İstanbul, 1976, s. 17-21.

Sümerbank'ta tekstil sanayinin gelişmesi amacıyla İstanbul, Kayseri, Konya ve Nazilli'de olmak üzere toplam dört adet dokuma fabrikası kurmuştur ⁸. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda dünya ekonomik krizine ve II.dünya savaşının zorluklarına rağmen Sümerbank, "ithal ikameci bir politika" uygulayarak, Türkiye'de zaten mevcut olan köklü tekstil geleneğini, çağdaş bir düzeye yaklaştırmıştır. Ancak, bu dönemde özel teşebbüs yatırımlarında hemen hiç artış olmamıştır.

1950'li yıllarda yavaş yavaş özel sektör de bu alana girmeye başlamıştır. Bu tarihe kadar özel sektörün tekstil sanayindeki işletmeleri oldukça küçük çaptadır. Ancak bu tarihten sonra, özellikle 1960'lardan itibaren alınan teşvik tedbirleri ile özel sektörün bu alandaki faaliyetleri gelişmeye başlamış ve özellikle Çukurova'da yeni işletmeler kurulmuştur ⁹.

1971 yılındaki ihracatı teşvik ve yatırımların teşvikiyle de bu sektörde bir patlama olmuştur. Sektör giderek özel kesim için cazip ve karlı bir iş alanı niteliği kazanmaya başlamış, özel kesim bu sektörde faaliyetlerini arttırmıştır.

Emek yoğun bir teknolojiye sahip olması sebebiyle gelişmekte olan ülkeler için çok önem taşıyan tekstil sanayi yatırımları, planlı dönemde giderek artmaya başlamıştır.

I. ve II. plan dönemlerinde alınan tedbirler sonucu, tekstil sanayinde teşebbüslerin büyük işletmeler haline dönüşmesi hızlanmıştır.

Ülkemizde II., III. ve IV. plan dönemlerinde önce pamuklu dokuma, pamuk ipliği ve yünlü dokumada atılan adımlar ve alınan sonuçlar her iki alanda da hazır giyim sanayinin hızla gelişmesine yol açmıştır.

Özellikle III. plan döneminde gerçekleştirilen yatırımlar sonucu; suni, sentetik ve ipek ipliği ile suni, sentetik ve ipekli dokuma sanayinde önemli

---

8 a.g.e.,s. 9.

9 Delet PlanlamaTeşkilatı, *Dünyada ve Türkiye'de Tekstil Sanayi*, DPT Yayın No: 2003, Ankara, Temmuz 1985, s. 143.

gelişmeler olmuştur. Yine bu plan döneminde ihracat imkanlarının artması sonucu, hazır giyim üretiminde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir ¹⁰.

1952 yılında özel sektörün pamuklu dokuma üretimindeki payı % 38'e ulaşmış, 1953 yılında ise bu sektörün imalat hacmi, Sümerbank'ın imalatını aşmıştır.

Yünlü dokuma sanayinde de gelişmeler benzer şekilde olmuştur. Nitekim, özel sektörün üretimi iplikte 1952, dokumada ise 1958 yıllarında Sümerbank'ın üretim miktarını aşmıştır.

1960 yılında pamuk ipliğindeki kurulu kapasite 98,7 bin tona, pamuklu dokumada ise 66,5 bin tona ulaşmıştır. Yine aynı tarihte yün ipliği ve yünlü dokumada kapasite sırasıyla 39,0 bin tona ve 61,5 bin tona ulaşmıştır.

Pamuk ipliği üretimi 1960 yılında 82,8 bin ton, pamuklu dokuma üretimi ise 63,2 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Yün ipliği ve yünlü dokumada ise üretim gerçekleştirmeleri 12,3 bin ton ve 6,5 bin ton olmuştur ¹¹.

IV. plan döneminde ise özellikle el dokuma halı ve makina halısı ile örme eşya ve hazır giyimde önemli gelişmeler olmuştur.

Bütün bu gelişmeler sonucu, gerek pamuk ipliği ve pamuklu dokumada, gerekse yün ipliği ve yünlü dokumada Türkiye, komşuları ve AET ülkeleri ile rahatça rekabet edebilecek bir düzeye gelmiştir. Ayrıca son yıllarda büyük gelişme gösteren hazır giyim ve hazır eşyada da Türkiye diğer ülkelerle rekabet edebilecek bir seviyeye ulaşmıştır.

---

10 a.g.e., s. 145.

11 a.g.e., s. 144

2) ALT SEKTÖRLER İTİBARIYLA TÜRK TEKSTİL SEKTÖRÜNÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ

A) ALT SEKTÖRLER İTİBARIYLA TEKSTİL SEKTÖRÜ

a) Pamuklu Sanayi

Sektörün bu alt üretim kolu başlıca üç aşamadan oluşur.

I) İplik üretimi: Pamuğun harmanlanmasını, açılıp temizlenmesini ve bükülerek iplik haline getirilmesini kapsar.

II) Dokuma üretimi: Birbirine dik, "çözü" ve "atkı" adı verilen iki grup ipliğin belirli yöntemlerle birbirleriyle kenetlenmesi sonucu oluşan basit örgüye dokuma denir ¹².

III) Terbiye: Dokunmuş kumaşların görünüşü ve kullanımını geliştirmek amacıyla uygulanan mekanik ve kimyasal işleme terbiye denir.

Terbiye işlemi, kasarılama, merserize, boyama, apre gibi işlemlerden birini, birkaçını veya tümünü içerebilir.

b) Yünlü Sanayi

Yünlü sanayi, yün ipliği ve yünlü kumaşların temizlenmesi, bükülmesi, dokunması, beyazlatılması, boyanması ve hazır hale getirilmesiyle kumaş ve diğer tuhafiyeye eşyası imalini kapsar.

---

12 Kumaş boyunca birbirine paralel iplikler çözgüyü ve kumaş enince birbirine paralel ipliklerde atkıyı oluşturur.

c) İpek, Suni ve Sentetik Dokuma Sanayi

Tekstil sanayinin bu alt üretim kolu ipek, suni ve sentetik ipliklerin hazırlanması ile kumaş dokuması, renklendirilmesi ve terbiye edilerek mamul haline getirilmesini kapsar.

d) Hazır Giyim Sanayi

Bu faaliyet kolu dokunmuş kumaşlardan yapılan erkek, kadın, çocuk iç ve dış giyim eşyası, aksesuarları (şapka, kravat vs), örme giyim eşyaları gibi üretim konularını kapsar. Genellikle model ve patron hazırlama, kesim, dikim, ütü ve terbiye olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.

e) Halı Kilim ve Benzeri Eşya Üretimi

Sektörün bu alt üretim grubu el ve her türlü ilmekli, keçe tipi, makina halısı, kilim ve döşemelik üretim faaliyetlerini kapsamaktadır.

f) Diğer Dokuma ve Giyim Eşyası Sanayi

Bu faaliyet kolu sisal, kendir, keten ve jüt iplik, dokuma ve yukarıda tanımlanan alt gruplara girmeyen ürünler, özel boya, apre ve baskı faaliyetlerini kapsamaktadır.

B) TEKSTİL SANAYİNİN SORUNLARI

Tekstil üretimi üretimin temel hammaddesi olan liflerin üretimi ile başlayan ham kumaş, bitmiş kumaş, giysi yapımı gibi çok sayıda işlemi içeren aşamalardan oluşan uzun bir süreçtir.

Doğal liflerin üretimi arazi ve iklim koşullarına bağlı olduğundan ancak dünyanın belli bölgelerinde sınırlı miktarda yapılabilmektedir. Bu yüzden yün gereksiniminin büyük bölümü Avusturya, Yeni Zelanda, Arjantin ve Uruguay; pamuk gereksiniminin büyük bölümü ABD, Rusya, Çin, Hindistan, Pakistan, Mısır, Türkiye; ketenin büyük bölümü İrlanda, Rusya; ipeğin büyük bölümü Japonya gibi ülkelerce karşılanmaktadır. Bu durum yapay ve sentetik liflerin üretimini gerekli kılmış, odun selülozuna dayalı rejenere selüloz lifleri ile polyamid, polyester ve akrilik lifler gibi sentetik lifler geliştirilmiştir ¹³.

Tekstil sanayinin kullandığı yapma liflerin toplam lif tüketimi içindeki payı gittikçe artmaktadır. İşlem ve makinaların çeşitliliği yanında tekstil hammaddesi olan liflerin ve bunlardan ilk aşamada yapılan ipliğin değişken özelliklere sahip olması, tekstil üretiminde önemli kalite sorunlarına da yol açmaktadır. Bu yüzden yalnızca üretilen ürünün satış şansı açısından değil, üretimin düzgün bir biçimde sürdürülebilmesi için bile sistematik biçimde uygulanan pahalı kalite kontrol etkinlikleri gereklidir.

Giysinin insanın bütün gün üstünde taşıdığı bir ürün olması, onu, kişiliğinin bir parçası yapmaktadır. Bu ise tekstil ürünlerinin insanın beğenisine ve değişiklik gereksinimine cevap veren moda ve demografik özelliklere bağlı ürünler olarak üretimini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle tekstil ticareti moda, mevsim değişimlerinden etkilenen sürekli değişim içinde, dinamik bir ticaret alanıdır. Bu

---

13 Milli Prodüktivite Merkezi, *Tekstil Sanayi ve İhracatında Karşılaşılan Güçlükler Semineri*, MPM. Yayın No: 342, Ankara, 1986, s. 8.

da gerek iç pazarda gerekse dış pazarda önemli güçlükler doğurmaktadır.

Tekstil ürünlerinin insanın temel bir gereksinimini karşılıyor olmaları ticari önemlerinin başlıca nedenidir. Her ailenin bütçesinde önemli bir yer tutan tekstil harcamaları tekstil ticaretinin dünya ticareti içinde önemli bir paya sahip olmasına yol açmaktadır. Diğer yandan tekstil ürünleri sürekli yenilenmeleri gereken orta dayanıklılıkta tüketim maddeleridir. Bu nedenle büyük ölçeklerde üretilen ve yüksek hammadde ve işçilik girdileri nedeniyle parasal değerleri de oldukça yüksek olan tekstil ürünleri, ticaretin buğday, şeker, petrol ve çelik ile birlikte beş temel maddesinden birini oluştururlar. Bu durum tekstil ticaretinde büyük bir rekabet ortamının oluşmasına yol açtığı gibi, tekstil ticaretini dünya ekonomik konjunktüründeki değişimlerden kolay etkilenen duyarlı bir hale getirmektedir.

Tekstil üretiminin çok sayıda işlem gerektirmesi ve çeşitli makinaların kullanılması nedeniyle tekstil sanayi diğer sanayilere oranla emek-yoğun bir sektördür. Bu nedenle, çok sayıda işçi çalıştıran tekstil sanayi ücret, iş güvenliği, sosyal güvenlik, işçi sağlığı, işçi psikolojisi gibi çeşitli işçi sorunlarının baskısını en fazla duyan sektörlerden birisidir. Çok sayıda işlem ve çok sayıda işçi, hem kalite sağlamada hem iş verimliliğini sağlamada etkin denetim ve teşvik sistemlerinin kullanılmasını gerektiren güçlü etkenlerdir. Bu nedenler, aynı zamanda, bu sistemlerin gerek amacı sağlayıcı biçimde kurulmasını gerek uygulanmasını zorlaştırıcı etkenlerdir.

Üretilen ürünlerin çeşitliliği, moda ve yöresel beğenilere bağlı olarak üretilme zorunluluğu, bir yandan satış için üretim zorunluluğunu gerektirir, diğer yandan üretim planlamasını zorlaştırır. Bu ise, büyük kapasitelerde çeşitli mal üreten sermaye yapısı güçlü müesseselerin kurulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu işletmelerin ayakta kalması ise çağdaş teknolojiyi yakından izleme, yatırım, reklam ve pazarlama, finansman gibi sorunları doğal olarak gündeme getirecektir. Ancak bu gibi maliyeti arttırıcı etkenlerin, tekstil ürünlerinin sunulduğu orta ve dar

gelirli geniş halk kitlelerinin alım gücü dikkate alınarak kontrol altında tutulması da tekstil sanayinin çözümlenmesi güç sorunlarından biridir.

Tekstil sanayinin belli başlı sorunlarını dört grupta toplamak mümkündür. Bu sorunlar;

a) Eğitim Sorunu

Eğitim ve araştırma her şeyin başı ve temelidir. Binaların temelinde olduğu gibi eğitim ve araştırmadaki eksiklik ve yanlışlıklarda kendini hemen ve doğrudan belli etmektedir. Fakat zamanla bina yükseldikçe ya da istenildiği gibi yükselmedikçe temelin önemi daha iyi ortaya çıkar. Tehlikeli olan durum, binada görülen çarpıklıklarla uğraşmaktan, bu çarpıklıkların nedenini yani temeldeki eksiklikleri gözden kaçırmaktır ki, ne yazıkki şu anda Türk tekstil sektörü bu durumdadır ¹⁴.

Sağlıklı bir tekstil sektörüne sahip olmanın yolu, yeterli ve kaliteli tekstil eğitimine sahip olmaktan geçmektedir. Ülkemizde de tekstil eğitiminin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Cirosu, sağladığı istihdam alanları ve ihracattaki yeri bakımından Türkiye'nin en önde gelen sanayi dalları arasında yer alan tekstil konusunda yapılan eğitim ve araştırma çalışmaları ise en sonlarda yer almaktadır.

Teknik eleman sorunu, makinanın başında çalışan işçiden üst yönetim kademesindeki mühendise kadar çeşitli biçimlerde kendini göstermektedir.

Konfeksiyon sektöründe vasıflı eleman bulma sorunu büyük boyutlardadır. Tekstil sektöründe de vasıflı eleman sorunu vardır, ancak konfeksiyon sektöründeki kadar ciddi boyutlarda değildir. Tekstil ve konfeksiyon sektöründe eleman sorununun temel nedeni, ülkemizde konuyla ilgili verilen eğitimin yetersiz

---

14 Işık TARAKÇIOĞLU, "Ulusal Tekstil Sempozyumu", TEKSTİL İŞVEREN DERGİSİ, S. 6 (Mayıs 1985), İstanbul, s. 2.

olmasıdır. Konuyla ilgili verilen eğitimi kalifiye işçi eğitimi, ara kademe insan gücü eğitimi ve yüksek öğretim olarak üç grupta toplayabiliriz.

I) Kalifiye İşçi Eğitimi

Ara kademe insan gücü ile mühendis ve idari eleman eğitiminden farklı olarak, kalifiye işçi eğitimi işletmelerin kendi bünyelerinde yapılmaktadır.

Ülkemizde, kalifiye işçi eğitimi yapan herhangi bir eğitim kurumu yoktur, bu nedenle bu konumdaki işçiler, işyerinde tecrübeli bir elemanın yanında yetişmektedirler. Bu şekilde verilen bir eğitim tam ve verimli olmadığı gibi, işçinin yetişme süresi de uzun olmaktadır. Bu nedenle son yıllarda özellikle büyük işletmeler ayrı bir eğitim ünitesi kurma ve kalifiye işçi eğitimini bu merkeze yaptırma yolunu seçmektedirler. İş başında eğitim, son yıllarda çok gelişen bir ihtisas konusudur. Yeni kalifiye işçi yetiştirmek için yapılan hizmet içi eğitime ek olarak, işletmelerde her seviyedeki mevcut eleman için belli zamanlarda bilgi yenileme ve bilgi aktarma eğitimlerinin yapılmasında büyük yarar vardır.

II) Ara Kademe İnsan Gücü Eğitimi

Ara kademe eleman olarak nitelendiren usta, ustabaşı, tekniker pozisyonundaki işçilerin yetiştirilmesinde ülkemizde hala çok karşılaşılan durum, yetenekli kalifiye işçilerin artan deneyimlerle birlikte bu pozisyonlara yükseltilmeleridir.

Bu şekilde iyi yetişmiş çok kıymetli usta ve ustabaşlarının mevcudiyetine karşın, daha sağlıklı olan yol ara kademe insan gücü adaylarının meslek liseleri ve konuyla ilgili yüksek okullarda yetiştirilmeleridir. Meslek yüksek okulları ve meslek liseleri öğretim kadroları açısından yetersiz oldukları kadar, uygulama atölyelerinden de yoksundurlar. Bu tür eğitim daha çok endüstride çalışan öğretim deneyimi olmayan uzman ve yöneticilere dayanmaktadır. Diğer yandan ara insan

gücünün fabrikalarda işbaşında yetiştirilmesi konusunda da sistematik yaklaşımlar azdır ¹⁵.

Teknik meslek liselerinin temel problemleri, alt yapı eksikliği ve deneyimli meslek öğretmeni eksikliğidir. Teknik meslek liselerinin bir bölümündeki laboratuvar ve atölyeler yetersiz iken, bir bölümündeki makina ve teçhizat eskidir ve çalıştırılmamaktadır. Bu konuda çözüm yolu, okul-sanayi işbirliğinin geliştirilmesidir. Sanayi kuruluşları, öğrencilerin okullarda mevcut olmayan bazı makinaları gelip işletmelerde kullanmalarına olanak tanımaları ve yeterince staj yeri temin etme gibi yollara gidebilirler.

Türkiye'de Tekstil Meslek Lisesi veya Endüstri Meslek Lisesi tekstil bölümü denildiği zaman konfeksiyon bunun dışında tutulmaktadır. Son yıllarda konfeksiyon sanayinde meydana gelen gelişmeler ve mevcut gelişme potansiyeli gözönüne alınarak, tekstil Meslek Liselerinde veya tekstil bölümlerinde konfeksiyon eğitimi de yapılmalıdır.

III) Yüksek Öğretim

Ülkemizdeki üniversitelerde tekstil eğitimi konularında 23 ayrı fakülte ve yüksekokulda tekstil eğitimi yapılmaktadır. Tekstil işletmeciliği konusunda yüksek öğrenim veren herhangi bir üniversite ülkemizde mevcut değildir. Tekstil eğitimi konusunda üniversitelerimizin en önemli sorunları öğretim üyesi eksikliği ve fiziksel alt yapı eksikliğidir.

Üniversitelerimizdeki öğretim üye mevcudu lisans öğretimini yürütmeye bile yeterli olmadığı halde, bir tane iplik, dokuma, konfeksiyon öğretim üyesine sahip olmayan üniversiteler dahi bu dallarda yüksek lisans ve doktora yaptırmaya çalışmaktadırlar. Ülkelerin, herhangi bir daldaki eğitim ve ARGE çalışmalarının

---

15 Güngör BAŞER - Ayşe OKUR, "Sektörün Sorunları ve Geleceği", TEKSTİL VE MÜHENDİS DERGİSİ, S. 29 (29 Ekim 1991), s. 298.

kalitesi, o daldaki öğretim üyelerinin kalitesiyle çok yakından ilgilidir ¹⁶.

Diğer önemli sorun fiziksel alt yapı eksikliğidir. En iyi durumda olması gereken Ege Üniversitesinde bile Alman teknik yardımı sayesinde kurulan alt yapı, yılda 50-60 öğrenci alınacağı düşünülerek planlandığından, alınan öğrenci sayısı hesapsız bir şekilde birden 150'nin üstüne çıkarılınca, yetersiz kalmıştır. Bu bölümdeki eskiyen ve demode olan cihaz ve makinaların yenilenmemesi sorunu da her geçen gün kendini daha çok belli etmektedir. Diğer üniversitelerdeki tekstil bölümlerinin laboratuvar ve atölyeleri ise, yok denilebilecek kadar yetersiz durumdadır ¹⁷.

Türk tekstil ve konfeksiyon sektörünün, eğitim ile ilgili yukarıda belirtilen sorunların çözümlenmesinin yanısıra, sektörle ilgili eğitim ve araştırmaları destekleyecek bir kuruluşa da ihtiyaç vardır. Bu kuruluş, vakıf, dernek, şirket veya başka bir statüde faaliyet gösterebilir. Araştıma amacıyla oluşturulan bu kuruluşun başarılı olabilmesi için sanayi ile işbirliği içinde olmak zorunda olduğunun gözden uzak tutulmaması gerekir ¹⁸.

b) Kalite Sorunu

Tekstil sektöründe dış piyasada zaman zaman kalite sorunu oldukça önemli boyutlara ulaşmaktadır. Kalite konusundaki sorunlar yıllardan beri devam etmekte olup, geçen süre zarfında bu sorunu ortadan kaldıracak ciddi çalışmalar yapılmamıştır.

---

16 Işık TARAKÇIOĞLU, "Tekstil ve Konfeksiyon Sektöründe Eğitim Politikaları", TEKSTİL İŞVEREN DERGİSİ, S. 145 (Nisan-Mayıs 1990), İstanbul, s. 28.

17 Işık TARAKÇIOĞLU, "Tekstil Eğitiminin Ülkemizdeki Durumu ve Potansiyeli", İTO tarafından düzenlenen Tekstil ve Konfeksiyon Semineri'ne bildiri, İstanbul, (26-27 Eylül 1985), s. 8.

18 Işık TARAKÇIOĞLU, "Tekstilde Yeni Dönem ve Tekstil Eğitimi", DÜNYA GAZETESİ, 11 Ocak 1989.

Tekstil ürünlerimizin kalitesi dış standartlara göre daha düşük durumdadır. İç piyasada kalitenin ikinci derecede bir sorun olması işletmeleri daha iyi bir kaliteye zorlamamaktadır.

Türk tekstil sanayi son yıllarda, dış pazarların da zorlamasıyla, kalite konusuna daha çok önem vermeye başlamıştır. Yinede tekstil ürünlerimizin genelde yüksek kalite düzeyinde olduğu söylenemez. Yabancı alıcıların en çok şikayetçi oldukları konuların başında, Türk ürünlerinin kalitesinin arzulanan düzeyde olmaması ve kalitede belli bir standardın bulunmaması gelmektedir.

Türk tekstil ürünlerinin kalitesi maliyet ve eğitim faktörlerinin etkisi altındadır. Yüksek vasıflı hammadde sağlamadaki güçlükler ve bunun maliyeti, tekstil işletmelerimizden büyük bölümünün düzensiz yapısı, bilgi ve kalite geleneğinin eksikliği düşük maliyetle yüksek kalite sağlamayı güçleştiren etkenlerdir ¹⁹.

Yüksek kalite sağlamayı güçleştiren nedenlerden birisi de üretimde kullanılan teçhizatın yetersiz olmasıdır. Türkiye tekstil üretiminde kullandığı makinaların tamamına yakın kısmını yurt dışından ithal etmektedir. Bu ithalatın önemli bir kısmı demode veya kullanılmış makinalar şeklinde olduğu için, gelecekteki tekstil pazarları karşısında bir dezavantaj durumu ile karşılaşılması muhtemeldir. Yaşlı makina teçhizatının en büyük dezavantajı üretimde kalite düşüklüğü ve dış pazarda rekabet şansının azalmasıdır. Böylece artan üretim ve ihracata rağmen döviz girdisi aynı artışı gösterememektedir. Yeni teknolojiyi izlemek ve makina ithalatına yön vererek uyum sağlamak gereği, ucuzluk ve kalite avantajı elde etmek için şarttır. Ayrıca yurt içinde üretilen makinaların ve tezgahların da çok eski teknolojilerin taklidi olduğu buna eklenirse mesele daha önemli hale gelir. Genelde Türkiye'nin tekstil sanayi çağdaş mekiksiz dokuma

---

19 GÜNGÖR BAŞER, "Tekstil Sanayinin Sorunları ve Çözüm Önerileri", Tekstil Sanayi ve İhracatında Karşılaşılan Güçlükler Semineri, MPM Yayın No: 342, Ankara, 1986, s. 8.

tezgahları açısından değerlendirilirse, bütün tezgah parkı içinde payının % 10'un altında olduğu görülür. İplik konusunda biraz daha yeni ve çağdaş olan makina parkının ise % 25 civarında bir pay aldığı görülmektedir. Bu gelişmeler de 1962-1977 yılları arasında yapılan yatırımlarla sağlanmıştır. 1977-1985 yılları arasında tekstilde teknolojik yenilenme yatırımlarının payı dikkate alınmayacak kadar düşük kalmıştır ²⁰.

c) Finansman Sorunu

Tekstil sanayimizin üretim ve finansman sorunlarını birbirinden soyutlamak mümkün değildir. Günümüzde bir çok işletmelerin üretim kapasitesi ve teknolojik üstünlüklerine karşın finansman sorunlarıyla karşı karşıya kaldığına tanık olmaktadır.

Sanayi ihracatı içinde büyük paya sahip olan tekstil sektörü, özellikle finansal yönden önemli sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır.

Özellikle emek-yoğun bir sektör olan tekstilde, işletme sermayesi sıkıntısı çok yüksek düzeydedir. Kapasite kullanımındaki düşmenin en önemli nedeni olan finansman sıkıntısı, maliyeti çok yüksek olan kredilerle karşılanması olanaksız görülmektedir. Bu da gerek istihdam, gerek üretim, gerekse ihracat açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Uygulanmakta olan para ve maliye politikaları sonucunda iç tüketimin kısılmasıyla ortaya çıkan talep daralması sanayicileri ihracata yöneltmektedir. Fakat üretimin ve ihracatın arttırılabilmesi için, sanayinin mevcut yapısının ihracata

---

20 Ercan DÜLGEROĞLU, "Türk Tekstil Sanayinin Dışa Açılması", ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT VE İDARİ BİLİMLER DERGİSİ, C. VII, S.2 (Kasım 1986), s. 7'den Güngör BAŞER, "İhracat Yönünden Tekstil Ürünlerinde Kalitenin Önemi ve Tekstil Sanayinde Kalite Sorunları", Kalitenin Ulusal Ekonomiye Katkısı Konferansı, Ankara, 1981.

uyumlu hale getirilebilmesi için finansmana ihtiyaç vardır. Her ne kadar ihracata verilen kredilerin faiz oranları, piyasa faiz oranlarının çok altında ise de, özellikle Merkez Bankası'na yapılan başvuruların geç işlem görmesi ve uygulamada çıkan bir takım aksaklıklar, tekstil sanayinin finansman ihtiyaçlarının karşılanmasında sorunlara tam çözüm getirebilmesini sağlayamamaktadır. Özellikle ihracata yapılan bağlantıların, verilen taahhütlerin zamanında yerine getirilmesi çok büyük önem taşımaktadır. O nedenle tekstilde ihracatın finansmanına yönelik önlemlerin alınarak uygulamaya konulması hemen halledilmesi gereken bir konudur.

d) Üretim Sorunu

Tekstil Sanayimizin en önemli sorunlarından birisi üretim sorunudur. Tekstil sanayinin üretim sorunları arasında önemli bir yeri de hammadde tutmaktadır. Türk tekstil sektörünün hammadde gereksinimi büyük ölçüde yurt içinden sağlanmakla birlikte, merinos yapağısı ile Türkiye'de üretilmeyen floş (rayon) iplikleri ve üretimi yetersiz olan viskon lifi yurt dışından getirilmektedir. Son yıllarda pamuk dışalımını da yapılmaktaysa da bunun nedeni üretim azlığı değil yurt içi fiyatlardaki yükselmedir. Her ne kadar iplik üretiminin daha da artmasıyla pamuk üretimi yetersiz duruma gelebilirse de Aşağı Fırat Projesinin gerçekleşmesi ile sulamaya açılacak olan 1,8 milyon hektar arazide 1995 yılında 115.000 ton pamuk üretimi sağlanacağı tahmin edilmektedir ²¹.

1) Maliyet Sorunu

Tekstil sanayinin en önemli üretim sorunlarından birisi maliyetlerin yüksek olmasıdır. Son yıllarda ülkemizdeki tekstil ürünleri üretiminin maliyet yapısı büyük

---

21 GÜNGÖR BAŞER, "Türk Tekstil Endüstrisinin Sorunları", TEKSTİL VE MAKİNA DERGİSİ, S. 12 (12 Aralık 1988), s. 313.

ölçüde değişmiştir. Maliyetler içinde işçiliğin payı % 20'nin altına düşerken hammadde maliyetleri büyük boyutlara ulaşmıştır. Su, enerji, taşıma maliyetleri de her geçen gün artmaktadır ²².

Tekstil işletmelerinde enerji giderleri üretim maliyeti içinde büyük sorun teşkil etmektedir. Tekstil işletmelerinde enerji giderleri payı hızla yükselmektedir. 1985 yılı sonları itibariyle Avrupa'da ortalama elektrik fiyatı 3,6 cent/kwh iken, ülkemizde 7,9 cent/kwh'dir. Avrupa'da 17 cent/lt olan fuel-oil fiyatı 2,1 cent/lt dir. Bu da maliyetlerde aynı oranda bir artışa yol açmaktadır. Örneğin, entegre bir yönlü işletmesinde maliyet, enerji giderlerindeki farklılıktan dolayı % 5-6 arası daha pahalı olabilmektedir.

II) Teknoloji Sorunu

1970'li yıllardan günümüze tekstil sanayindeki gelişmelere karşın, özellikle pamuklu dokuma tezgahlarında, söz konusu ilerlemelere paralel yeni makina girişi gerçekleşmemiştir. Pamuk ipliğinde ise mevcut iğlerin % 84'ünün 10 yaşından daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumda dış standartlara uygun mal üretimi zorlaşmaktadır. Yenileme yatırımlarının yıllar boyunca yapılamaması ilerki dönemlerde işletmelerin kolay kolay altından kalkamayacağı büyüklükte yatırımlar yapmalarına yol açacaktır. Böylece 1987-2000 yılları arasında ortalama yılda 300 milyon dolar makina yenileme yatırımı yapılması gerekecektir. Ayrıca, Türkiye'de kredi faizlerinin Avrupa ülkelerine oranla bir hayli yüksek oluşu, yenileme yatırımlarına maddi bir engel olarak ortaya çıkmaktadır.

Bir sektörde teknolojik yeniliklerin uygulanması için ilk koşul, sektörün yenilikleri gerçekleştirme konusunda teşvik edilmiş olmasıdır. Türkiye'de tekstil sektörüne 1930'lardan itibaren gerekli teşvikler verilmiştir. Ancak karmaşık bir

---

22 Güngör BAŞER, "Tekstil Sanayinin Sorunları ve Çözüm Önerileri", Tekstil Sanayi ve İhracatında Karşılaşılan Güçlükler Semineri, MPM Yayın No: 342, Ankara, 1986, s. 19.

Üretim yapısına sahip olan tekstil makinalarının Türkiye'de üretilmemesi nedeniyle bu makinaları ithal yoluyla satın almıştır ²³.

Bugün tekstil firmalarının sahip olduğu teknoloji düzeyini dünya standartlarına ulaştırmak için öncelikle, yabancı sermaye ile işbirliği yapılarak Türkiye'de tekstil makinaları üretimine geçilmesi önerilebilir.

Yüksek kalite sağlamayı güçleştiren nedenlerden birisi de üretimde kullanılan teçhizatın yetersiz olmasıdır. Türk tekstil sektöründe kullanılan makinaların tamamına yakın kısmı yurt dışından satın alınmaktadır. Burada, retim teknolojisindeki değişlikleri izlemek ve bunlara uyum sağlamak problemi ortaya çıkmaktadır. Dış pazarlarda rekabet edebilmek için her yeniliğin zaman geçirilmeden öğrenilmesi ve uygulanması zorunludur. Bunun da ötesinde yapılması gereken, tekstil makinalarının yerli üretimi yönünde ulusal bir çabaya girilmesidir.

3) ÜLKE EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Türk tekstil ve konfeksiyon sanayi ülke ekonomisinde çok önemli bir yer işgal eder. Gayri safi milli hasıladaki payı % 7, sanayi istihdamındaki % 28, toplam ihracat içindeki payı % 31, sanayi ihracatı içindeki payı % 40'dır ²⁴.

1991 yılında iplikten hazır giyim ve kullanım eşyasına uzanan bir mamul yelpazesi ile 4.2 milyar dolarlık ihracat yapabilme başarısına ulaşmıştır.

Türkiyede tekstil sektörünün, sanayi ve ihracatta nc olma özelliği vardır. Türkiye, tekstil sektöründe önemli miktarda hammadde kaynaklarına, işgücü ve teknik bilgiye sahiptir. Tekstil sanayinde Türkiye mukayeseli üstünlüğe sahip olduğundan, ihracatı arttırma çabası içinde olan ülkemiz açısından bu sanayi özel

---

23 a.g.c., s.10.

24 Ercüment RONA, "Tekstil ve Konfeksiyon Sanayinin Sorunları", TEKSTİL İŞVEREN DERGİŐİ, S. 164, İstanbul, 1991, s. 8.

bir önem taşımaktadır. Özellikle pamuk üretimindeki mevcut seviye ile birlikte, Güneydoğu Anadolu Projesinden sonra artacak pamuk üretimi düşünüldüğünde önemli bir potansiyel ortaya çıkmaktadır. İşgücü artan nüfusa bağlı olarak bol ve gelişmiş ülkelere göre 2-3 kat daha ucuzdur. Teknik bilgi yönünden ise Türkiye'nin bilgi birikimi ve tecrübeleri vardır.

Türkiyede üretilen pamuğun yarısından fazlası dokumada kullanılmaktadır. Türkiye dünyadaki pamuk üreticileri arasında yedinci sıradadır. Diğer önemli tekstil hammaddesi olan yünde de Türkiye önemli bir üreticidir ve dünya üreticileri arasında sekizinci sıradadır. Sentetik ve suni elyaf üretimi de hızlı bir gelişim göstermektedir. Tekstil sektöründe, hammaddenin iplik haline gelmesinden hazır giyime kadar devam eden yapı içinde oldukça yüksek katma değer sağlayan bir dizi üretim safhası yer alır. Bu safhaların, milli hasıla ve istihdama katkıları tekstil sanayinin Türk ekonomisindeki önemini arttırmaktadır.

A) ÜRETİM

Endüstri kesiminde rekabet edebilecek sektör görünümünde olan tekstil sanayinin hammadde ve işçilik maliyetleri yönünden önemli avantajlara sahip olduğu bir gerçektir. Özellikle pamuklu tekstil sanayimize büyük ümitler bağlandığı şüphesizdir.

Dünyanın yedinci büyük pamuk üreticisi olan Türkiye, dünya iplik üretiminde ise onuncu sıradadır.

Türkiye'nin 1985-1986 yılında ürettiği pamuğun % 88'i tüketilirken (üretim 518 bin ton/tüketim 456 bin ton); bu oran 1990-1991 yılında % 75'e (üretim 670 bin ton/tüketim 505 bin ton) düşmüştür. Ayrıca üretilen pamuk ipliğinin % 62'si, pamuklu dokumanın % 42'si ve pamuklu örmenin % 88'i doğrudan dolaylı (hazır

giyim) olarak ihracata girmektedir ²⁵.

Türkiye'de üretilen pamuğun yarısından fazlası dokumada kullanılmaktadır. Geri kalan kısmı ise ihraç edilmektedir. Pamuk üretiminde mevcut seviye ile birlikte, Güneydoğu Anadolu Projesinden sonra artacak pamuk üretimi düşünüldüğünde, bu sektör önemli potansiyel olarak ortaya çıkmaktadır.

Tekstil sanayi imalat sanayi içinde hızla gelişen bir sektördür. Suni ve sentetik liflerin büyük ölçüde yurt içinde üretilmeye başlaması, sektörün gelişmesinde olumlu katkılar sağlamıştır.

Tekstil sektörü üretimi 1988 yılında 9.061.672 milyon TL., 1989 yılında 9.803.734 milyon TL., 1990 yılında ise 10.819.333 milyon TL. dir. Tekstil sektörü imalat sanayi içinde 1988 yılında % 11.3, 1989 yılında 11.9, 1990 yılında ise 12.4'lük bir paya sahiptir ²⁶.

B) İSTİHDAM

Türkiye'de çalışanların büyük bölümü tarım sektöründedir. 1983 yılında toplam istihdamın % 60.3'ü tarımda, % 12.2'si sanayide, % 25.2'si hizmetler sektöründedir. (% 2.3'nün nerede istihdam olunduğu bilinmiyor) ²⁷. 1988 yılında ise toplam istihdam 16.802.000 iken tarım sektöründe istihdam 8.390.000 , sanayi sektöründe 2.579.000 , hizmetler sektöründe ise 5.833.000'dir. Yani toplam istihdamın % 49.9'u tarımda, % 15.3'ü sanayide, % 34.7'si hizmetler sektöründedir. 1989 yılında imalat sanayinde 2.224 bin kişi istihdam edilmiştir ²⁸. Aynı yıl tekstil

25 Eyüp İLYASOĞLU, "Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi", TEKSTİL İŞVEREN DERGİSİ, S. 168 (Temmuz-Ağustos 1992), İstanbul, s. 27.

26 Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, *İktisadi Rapor*, Ankara, 1990, s. 138.

27 Devlet Planlama Teşkilatı, *Dünyada ve Türkiye'de Tekstil Sanayi*, D.P.T. Yayın No: 2003, Ankara, Temmuz 1985, s. 148,

28 *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)*, D.P.T. Yayın No: 2174, Ankara, 1989, s. 302.

sektöründe istihdam edilenlerin sayısı 741.000 kişidir. Toplam imalat sanayindeki istihdam miktarında tekstil sanayinin payı % 33'dür.

Tekstil sektöründe hammaddenin iplik haline gelmesinden hazır giyime kadar devam eden yapı içinde oldukça yüksek katma değer sağlayan bir dizi üretim safhası yer alır. Bu safhaların milli gelir ve istihdama katkıları tekstil sanayinin Türk ekonomisi içindeki önemini arttırmaktadır.

Türkiye tekstil ve hazır giyim sektörü, toplam imalat sanayi istihdamının, üçte birini bünyesinde bulundurmakta olduğu için ayrıca bir önem taşımaktadır.

C) İHRACAT

Birinci Dünya Savaşının bitiminde Türkiye Cumhuriyeti'nin bulunduğu ekonomi ve bu arada tekstil sektörü huzur verici bir durumdaydı. Dünya ekonomik krizi ve takip eden dünya savaşına rağmen endüstriyel yatırımları teşvik için devlet sanayi teşebbüsü olarak tekstil ağırlıklı Sümerbank, 1930-1940 yılları arasında tekstil sektöründe önemli gelişmeler sağladı. 1950 seçimlerini takip eden yıllarda ticaretin liberasyonu ve endüstride özel sektöre ağırlık vermesi ile teşvik hareketleri başlatıldı. 1960 başlarında Avrupa Ekonomik Topluluğu üyeliğinin gerçekleşme adımları atılırken, Türkiye'nin Avrupa'da tekstil endüstrisinin merkezlerinden biri olması ihtimali doğdu. O zamanki görüşe göre, hammadde, düşük maliyetli işçilik, coğrafi konum gibi optimal koşulların ülkemizde mevcut olduğu savunularak ihracat ağırlıklı iddali bir yatırım başlatıldı. Daha sonra gelişmeler ihracat pazarlarında başarı elde etmenin görüldüğü kadar kolay olmadığını ispatladıysa da 1960'ın ilk yıllarında net tekstil ithalâtçısı olan ülkemiz, 10 yıl sonra küçük bir miktar olsa da net ihracatçı durumuna erişti ²⁹.

29 Atilla ALPTEKİN, "IV. Uluslararası Tekstil Sempozyumu", TEKSTİL İŞVEREN DERGİSİ, S. 103 (Ekim 1986), İstanbul, s. 27.

Tekstil sanayinde son 20 yıldan beri varolan gelişme son yıllarda çok süratli olmuştur. Genellikle, özel sektör bu alanda kendine önemli yerler sağlamayı başarmıştır. Bu dönemde yünlü ve pamuklu tekstil ile hazır giyim dalında bilinçli, hedefleri önceden saptanmış, makro açıdan ülke ekonomisine ve kalkınma hedeflerine uyum sağlayacak yatırımlar süratle geliştirilmiştir. Özellikle hazır giyim, bu hızlı gelişme içinde daha önce gelen tekstil alt sanayi dallarından biridir.

Türkiye'nin dış ticaretinde 1980'li yıllara kadar önemli bir yapısal değişme olmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılında ihracatımızda tarım ürünlerinin payı % 74.3 iken, bu oran 1940 yılında % 76.1, 1960 yılında % 86.1, 1970 yılında % 72.1 ve 1980 yılında % 57.4 olmuştur. Görüldüğü gibi aradan geçen uzun yıllara rağmen tarım sektörü dış ticaretimizdeki yerini korumuştur. Ancak 1978 ve takip eden yıllarda tarım sektörünün dış ticaretimizdeki yeri

Tablo 1

İhracatın Sektörlere Göre Yüzde Dağılımı

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Tarım	57.4	47.4	37.3	32.8	24.5	21.6	25.2	18.2	20.1	18.3	18.1	19.7
Hayvancılık												
Madencilik	6.6	4.1	3.0	3.3	3.4	3.1	3.3	2.7	3.2	3.6	2.5	2.1
Sanayi	36.7	48.7	59.7	63.9	72.1	75.3	71.5	79.1	76.7	78.1	79.4	78.2

Kaynak: HDTM, Başlıca Ekonomik Göstergeler, Eylül 1992.

giderek azalmaya başlamıştır. Buna karşılık sanayi ürünleri ihracatı ise önemli ölçüde artmıştır ³⁰.

1978 yılı ihracatında tarımının payı % 67.4 iken bu oran 1979 yılında % 59.4 , 1980'de % 57.4 , 1981'de % 47.4 , 1982'de % 37.3 , 1983'te % 32.8 , 1984'te % 24.5 , 1985'de % 21.6 , 1986'da % 25.2 , 1987 yılında 18.2 , 1988 yılında % 20.1 , 1989'da % 18.3 ve 1990 yılında % 18.1 olarak gerçekleşmiştir. Buna karşılık sanayi ürünlerinin ihracattaki payı 1978 yılında % 27.2'den 1990 yılında % 79.4'e yükselmiştir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi sanayi ürünlerinin ihracatımızdaki payı ilk defa 1981 yılında tarım ürünlerini geride bırakmıştır. Bu durumda Türkiye'nin 1981 yılına kadar ihracatında tarım sektörü ağırlıkta iken, bu tarihten sonra ihracatta sanayi sektörü ön plana çıkmıştır.

Son yıllarda tekstilin toplam ihracatı içindeki payı sürekli artış göstermiştir. Ülkemiz tekstil ve konfeksiyon ihracatı, 1980 yılında uygulamaya başlanılan ekonomik istikrar tedbirleri ile artmaya başlamış ve kısa bir süre içinde büyük bir gelişme göstererek, 1980 senesindeki 424.3 milyon dolar seviyesinden 1990 yılında 4.042,3 milyon dolara ulaşmıştır. 1980 yılından 1990 yılına kadar geçen on yıllık süre zarfında tekstilin ihracattaki payı % 113'lik artışla % 14.6'dan % 31.1'e çıkmıştır. 1991 yılına ait veriler incelendiğinde tekstilin ürünlerinin ihracatımızdaki payının % 31.1'den % 30.7'ye düştüğü görülmüştür (Tablo 2). Bunun da sebebi 1990'da yaşanan ve bütün dünyayı etkileyen Körfez krizidir.

Toplam tekstil ve hazır giyim ihracatımız, 1988 yılı itibariyle dünya ticaret hacminin yaklaşık % 1.9'unu oluşturmaktadır. 1980'de toplam tekstil ve hazır giyim ihracatımız içinde iplik % 47, kumaş % 27, hazır giyim ise % 25 pay sahibi iken, 1988'de bu oranlar iplik ve kumaşa % 18 ve % 15'e gelirken, hazır giyimde

---

30 Hasan BAŞOĞLU, *Türk Tekstil Sektörü*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1987.

Tablo 2
Türkiye'nin İhracatında Tekstilin Yeri

Milyon \$

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Toplam İhracat	2261.2	2910.1	4702.9	5746.0	5727.8	7137.0	7958.0	7456.7	10190.0	11662.0	11624.6	12959.2	13593.5
Sanayi Ürünleri İhracatı	785.1	1047.4	2290.1	3429.0	3658.2	5144.0	5994.7	5324.2	8065.2	8943.4	9083.4	10285.3	10624.8
Tekstil Ürünleri İhracatı	377.6	424.3	802.8	1056.0	1299.1	1836.0	1791.0	1853.0	2711.0	3205.0	3570.0	4042.3	4175.7
Tekstilin Toplam İhracat İçindeki Payı (%)	16.6	14.6	17.1	18.4	22.7	25.7	25.1	24.8	26.6	27.4	30.7	31.1	30.7
Tekstilin Sanayi Ürünleri İhracatındaki Payı (%)	48.0	40.5	35.0	30.8	35.5	37.7	29.8	34.8	33.6	35.8	39.3	39.3	39.3

Kaynak: T.C. Başbakanlık H.D.T.M., Başlıca Ekonomik Göstergeler, Eylül 1992.

% 66'ya yükselmiştir³¹. Yani 1980 öncesi hammadde olarak ihraç edilen mallarımız, 1980'li yılların başlarında iplik, daha sonra kumaş ve mamul hazır giyim eşyası olarak ihraç edilir olmuştur.

Tekstil ihracatında görülen bu hızlı gelişme sonucu, başta AT olmak üzere ABD, Kanada, İsveç ve son olarak Avusturya gibi gelişmiş ülkeler tarafından, kendi üreticilerini korumak ve pazarlarının bozulduğu gibi nedenlerle ihracatımıza kısıtlama getirmek çabalarına girmişler ve tek taraflı kısıtlama koyma gibi tehditlerle ülkemizi kısıtlama anlaşmaları yapmaya zorlamışlardır ³².

1990 yılında Türkiye'nin toplam tekstil ve hazır giyim eşyası ihracatının % 72'si AT ülkelerine yapılmıştır. Bu ülkeler içinde en büyük tekstil ve hazır giyim eşyası ihracatı ise Almanya'ya gerçekleşmiştir. Bu ülkeyi % 12 ile İtalya ve % 11 ile İngiltere izlemiştir. Amerika 1990 yılında toplam Türk tekstil ve hazır giyim eşyası ihracatının % 8'ini almıştır. Türk tekstil ve hazır giyim eşyası ihracatında en büyük pazarı AT ülkeleri oluşturmaktadır.

---

31 HDTM, *Tekstil ve Konfeksiyon Sektörümüzle İlgili Kısa Bilgiler*, Ankara, Nisan 1990, s. 14.

32 a.g.e., s.15.

Tablo 3

Başlıca Ülkeler İtibariyle Tekstil ve Konfeksiyon İhracatı (Dolar)

	1985	1986	1987	1988	1989	1990
AET (12'ler)						
B.Almanya	646.100.344	706.779.752	1.067.599.998	1.257.698.979	1.299.561.862	1.338.547.800
İtalya	109.259.431	150.047.574	236.806.079	275.765.726	293.496.079	311.077.140
İngiltere	109.595.147	114.458.320	208.295.948	292.166.230	314.395.227	336.402.650
Fransa	48.805.687	79.691.367	144.375.417	187.292.850	223.508.488	263.739.440
Hollanda	61.982.561	82.086.303	133.653.404	142.212.044	154.114.947	167.901.980
Belçika	-	-	-	-	-	-
Lüksemburg	60.584.122	58.715.913	71.255.260	88.736.608	90.346.528	91.249.460
İspanya	8.848.758	3.566.977	11.122.453	9.447.740	13.857.413	19.399.800
Danimarka	4.985.469	6.043.427	15.069.927	27.400.067	35.166.221	43.957.500
İrlanda	3.203.663	2.019.497	2.562.566.	3.126.769	4.970.652	7.703.500
Yunanistan	2.043.057	1.578.393	5.604.750	5.258.804	6.597.189	8.246.250
Portekiz	45.765	677.321	982.300	1.983.199	1.717.114	1.596.916
AET Toplamı	1.055.454.504	1.205.664.844	1.897.428.102	2.291.089.016	2.437.731.720	2.589.822.436
ABD	130.183.624	192.907.986	268.886.404	268.179.639	368.069.669	496.893.150
Kanada	8.707.097	21.588.559	33.369.251	29.591.533	33.989.593	38.748.136
İsveç	10.056.801	13.079.781	27.928.075	35.542.909	35.596.098	36.129.940
Norveç	327.367	1.674.420	5.480.916	6.774.540	9.753.215	13.654.501
Avusturya	35.629.694	18.872.460	26.415.766	40.610.497	50.300.138	60.360.165
Ülke Grubu Toplamı	1.240.269.087	1.453.788.055	2.260.108.514	2.671.778.134	2.935.440.433	3.235.608.338
TOPLAM TEKSTİL	1.791.202.519	1.853.028.553	2.710.872.949	3.217.948.000	3.570.024.000	4.042.300.000
BAŞLICA ÜLKELERİN TOPLAM TEKSTİL İÇİNDEKİ PAYI (%)	69.24	78.45	83.37	83.03	82.22	80.03

Kaynak: HDTM, Tekstil ve Konfeksiyon Sektörümüzle İlgili Kısa Bilgiler, 1990.

İkinci Bölüm

HAZIR GİYİM SANAYİ

1) HAZIR GİYİM SANAYİNİN TANIMI VE GELİŞİMİ

A) TANIMI VE SINIFLANDIRMASI

Hazır Giyim; standart ölçülere göre ve seri halinde veya ısmarlama ölçü alınarak tek tek yapılan giyim eşyasıdır ¹. Hazır giyim sanayi ise insanların giysi ihtiyaçlarını fabrikasyon üretim yoluyla karşılayan sanayi dalıdır.

İnsanlar çok eski çağlardan beri vücutlarını kapatma ihtiyacı duymuşlardır. İlk insanların dünya yüzünde çoğalıp topluluk halinde yaşamaya başlamaları insancıl duygu ve düşüncelerinde yavaş yavaş bir gelişmenin meydana gelmesine yol açmıştır. İnsan toplumlarında utanma hissini uyanması ve bunun uygarlık seviyesiyle ilişkili olarak değişmesi, insanlarda giyinmeyi aynı zamanda sosyal bir ihtiyaç haline getirmiştir. Nitekim bugün insan toplumlarının uygarlık anlayışı içinde

---

1 Orhan HANÇERLİOĞLU, *Ekonomi Sözlüğü*, Remzi Kitabevi Yayınları, İSTANBUL, 1981, s. 156.

giyim, insanın maddi ve manevi varlığını tamamlayan temel bir ihtiyaç maddesidir.

Hazır Giyim mamulleri;

1. Örne Giyim Eşyaları

2. Dokumadan Giyim Eşyaları

olarak sınıflandırıldıktan sonra tekrar

a) Üst Giyim (Palto, Manto, Kaban, Yağmurluk, Trençkot)

b) Dış Giyim (Ceket, Pantolon, Etek, Gömlek)

c) İç Giyim (Gecelik, Sabahlık)

d) Diğerleri (Kravat, Şapka, Çorap vs)

olarak sınıflandırılabilir ².

Hazır giyim sanayi dalı genellikle dört ana bölümde faaliyette bulunur ³.

a) Model ve Kalıp Hazırlama;

Önceden yapılan piyasa etüdlerine göre yapımı düşünülen giysilerde modellerin, bu modeller için üretim şekillerinin ve beden ölçülerinin, uygun kalıpların hazırlanmasıdır.

b) Kesim;

Dikim için kumaşların kalıp yardımıyla, özel kesim araçlarıyla bir bütün halinde kesilmesidir.

c) Dikim;

Kesimden gelen kumaş parçalarının dikiş makinaları ile birleştirilerek giysi haline getirilmesidir.

---

2 DPT, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Hazır Giyim Alt Konfeksiyon Raporu**, Ankara, 1985, s. 2.

3 DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Dokuma ve Giyim Sektörü Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Yayın No: 15/5, C. II, Ankara, 1976, s. 577-578.

d) Ütü ve Terbiye;

Dikilmiş olan giysilere gerekli son şekillerin verilmesi için uygulanan işlemdir.

B) TARİHİ GELİŞİMİ

Adem ile Havva'dan bu yana giyim sürekli bir evrim içerisindedir. O günlerde bir yaprak tanesi giyim sorununu çözümlerken, bugün bir çok işlemler sonucunda giysi üretilebilmektedir.

Giysi üretimi, kumaş ve benzeri maddelerin vücudun örtünmesi için yararlı hale getirilmesidir. Arkeolojik çalışmalarda Kuzey Avrupa'da Taş Devrine ait zamanlardan kalma deri giysi parçalarına rastlanmıştır. Bu da o zamanlarda insanların giyinme ihtiyaçlarını bu yolla karşıladıklarını göstermektedir. Derilerin üzerine açılmış olan deliklerden geçirilen ve yine deriden mamul ipler deri parçalarını birbirine birleştirmede kullanılmış ve insanlar ilk olarak bu yolla vücutlarını örtmeye başlamışlardır.

Avrupa'nın güneyinde yapılan kazılarda ortaya çıkartılan uçları sivri ve kanca şeklinde olan kemik iğneler, daha o zamanlarda insanların örtünmek için daha kolaylıkla giysi dikebilme çabasında olduklarını göstermektedir. Giysi dikimindeki asıl ilerleme, orta çağlarda demirden mamul iğnelerin yapılmasıyla olmuştur ⁴.

Fransız Bertholomey Thimmonier tarafından dikiş makinasının bulunmasıyla giysi dikimi el dikişi olmaktan kurtarılmış daha sürekli ve rasyonel olarak bir makina yardımıyla gerçekleştirme çabalarına, bir başlangıç olmuştur. Elias Howe tarafından gerçekleştirilen iki iplikli iğneli ve bir mekikli Lock-Stitch makinasıyla

---

4 a.g.e., s. 559.

bu alanda sanayileşme yönünde büyük bir adım atılmıştır. Bundan sonra Isade M. Singer tarafından geliştirilen bir dikiş makinasıyla hazır giyim sanayi daha yaygın hale gelmiştir ⁵.

Uzun süre kullanılan bu dikiş makinalarında tek tek kesilen kumaş parçalarının beklemesi nedeniyle rasyonel bir çalışma yapılamamış, bu da üst üste konmuş bir kaç kat kumaşı bir defada kesebilen ve şerit bıçak adı verilen aletin gelişmesine neden olmuştur. 1860 yılında İngiliz John Barren tarafından geliştirilen bu alet, sanayileşmenin en önemli buluşlarından biri olarak kabul edilmiştir.

Hazır giyim alanındaki, bundan sonraki gelişmeler Amerikalı'lar tarafından gerçekleştirilmiştir. 18. yüzyıl sonlarında icat edilen bir ilik açma makinası, düğme dikme makineleri ve ütüleme işlerini son derece kolaylaştıran Hoffman ütüsü sanayileşmiş ülkelerdeki giyim sanayinin daha rasyonel çalışmasına neden olmuştur ⁶.

1860 ve sonraki yıllarda hazır giyim sanayinde çok çeşitli makineler kullanılmaya başlanmıştır. Dakikada 5-6 bin dikiş yapan ve kumaşı gerektiğinde otomatik olarak katlayıp diken, giysilere gereken sayıda ilikleri otomatik olarak açan makineler ve şerit bıçağının yanısıra geliştirilen çok çeşitli kesim makineleri sanayinin kullanım alanına girmiştir.

C) HAZIR GİYİM SANAYİNİN ÖZELLİKLERİ VE COĞRAFİ DAĞILIMI

a) Hazır Giyim Sanayinin Özellikleri

Ülkemiz hazır giyim sanayi, ulusal gelir ve istihdam açılarından önemli bir

---

5 a.g.e., s. 559-560.

6 a.g.e., s. 560

yere sahiptir. Bu sanayi dalının ülkemiz ihracatı içindeki önemi de giderek artmaktadır. Bunların yanında, hazır giyim sanayi, diğer sanayi dallarına göre daha az sermaye gerektiren ve işgücü yoğun bir üretim dalı olduğu için ülkemizin üretim etkenleri yapısına uygun bir özellik göstermektedir.

Ülkemizde hazır giyim üretimiyle uğraşan firma sayısı çok fazladır ve piyasaya giriş ve çıkışlar oldukça kolay olduğundan, işletme sayısı kesin olarak saptanamamaktadır. Bu işletmelerin bir kısmını pamuklu giyim üretenler oluşturmaktadır. İşletmelerin bölgesel dağılımına bakıldığı zaman, bunların % 80'inin İstanbul ve çevresinde yoğunlaştığı, geriye kalanların ise İzmir, Bursa ve Eskişehir ile Adana yörelerinde kümелendiği görülmektedir. Kamu-Özel kesim açısından bakıldığı zaman, kamu kesiminin payı özel kesime oranla daha az olduğu görülmektedir ⁷.

Bu sanayi dalında üretimde bulunan işletmeler büyüklük itibarı ile 3'e ayrılabilir.

- Atölyeler
- Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler
- Fabrikasyon üretim yapan işletmeler ⁸.

Atölyeler grubundaki işletmeler birbirlerinden değişik yapılara sahiptirler ve sayıları çok fazladır. Bunlar genellikle, kendileri için değil, sipariş üzerine üretim yapmaktadırlar.

Küçük ve orta boy işletmeler, atölyelerin daha büyük boyutları olarak düşünülebilir. Bunlar kendi satışları için üretimde buldukları gibi, daha büyük ihracatçı firmalar için fason üretim yapmaktadır.

Fabrikasyon üretim yapan işletmelerin sayısı 1970'li yıllarda hazır giyim

7 Erol ÖZENÇ, "Türkiye'nin Hazır Giyim Üretim Yapısı", TEKSTİL ve MAKİNA DERGİSİ, C. I, S. 4 (Temmuz 1987), s. 205.

8 Selahattin AKDOĞAN, "Konfeksiyon Üretimi ve İhracatı ile İlgili Sorunlar", İktisadi Araştırmalar Vakfı Semineri, Adana, 1978, s.1-2.

şirketlerden oluşarak, esnek bir ihracat yapısı sağlaması,

Türkiye nüfusunun genç olması itibari ile gerekli genç işgücünün özellikle büyük şehirlerde yeterince bulunması.

b) Hazır Giyim Sanayinin Coğrafi Dağılımı

Sektörde faaliyet gösteren kuruluşların coğrafi dağılımına bakılacak olursa ağırlığın İstanbul ilinde (% 80 civarında) olduğu görülmektedir.

Dokuma ve örme hazır giyim sanayinin yoğunlukta olduğu diğer iller şöyle sıralanabilir: İzmir, Ankara, Eskişehir, Bursa.

Adana, Gaziantep, İçel, Edirne Aydın, Samsun ve Trabzon illerinde ise sayıca az da olsa yüksek kapasitelerde faaliyet gösteren firmalar yer almaktadır.

Hazır giyim sanayinin önemli bir özelliği, ulaşımın kolay olduğu bölgelerde gelişmesidir. Moda dalgalanmalarının çok olduğu günümüzde, hızlı sipariş, hızlı ve doğru üretim ve zamanında teslim faktörleri çok büyük önem taşımaktadır. Bu durum sektörün geleceği için ulaşım ağını önemli hale getirmektedir.

Hazır giyim sektörü, entegre olmayan ancak, yan sanayisi ile iç içe olmak zorunda olan bir sektördür. Bu nedenle, yan sanayisinin gelişmemiş olduğu bölgelerde başarılı olamamaktadır.

D) SEKTÖRÜN GELİŞİMİ

a) Hazır Giyim Sanayinin Ülkemizdeki Durumu

Ülkemizde hazır giyim sektörü, küçük işletmeler halinde eskiden beri bulunan bir sanayi dalıdır. Ancak son yıllarda hazır giyime olan talep artışı nedeni ile hızlı bir gelişme göstermiş ve bu işle uğraşan işletmelerin çoğalmasına neden

olmuştur.

Yakın bir geçmişe kadar gömlek ve pardesü olarak piyasada bulunan hazır giyim, bugün gömlek, pijama, ceket, pantolon, takım elbise, pardesü, palto, manto, döpyes ve çocuk hazır giyimi olarak gelişip çoğalmıştır.

Ancak önceleri İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük şehirlerin dışındaki yerlerde terzilik ücretlerinin fazla olmaması, bu gibi yerlerde elbise hazır giyimine olan talebi azaltmakta idi. Hazır giyim sanayinin gelişmesinde ve fabrikasyona yönelmeye başlamasında, özellikle büyük şehirlerde, hazır giyim mallarına olan talebin büyük ölçüde artmasının rolü vardır.

Hazır giyim sanayinin ülkemizde gelişmesinin sebepleri ¹¹;

- Gelişmiş bir dokuma sanayinin var olması,
- Emek yoğun bir sanayi dalı olması,
- Az yatırım gerektirmesi,
- İhracat olanaklarının bulunmasıdır.

Bu nedenle hızla gelişen bir sanayi dalı olmuştur.

b) Hazır Giyim Sanayinin Türkiye'deki Teknolojik Gelişimi

Sanayileşmiş ülkelerin pek çoğunun bugünkü seviyelerine ulaşmalarında, tekstil ve hazır giyim sektörü önemli rol oynamıştır. Aynı şekilde gelişmekte olan ülkelerin de sanayileşme atılımlarının başlangıç noktasını yine tekstil ve hazır giyim sektörü oluşturmuştur. Tekstilden mamul hazır giyim eşyası sanayinin ülkemizdeki gelişmesi 1970'li yılların sonuna rastlamaktadır. 1950'li yıllarda kurulmaya başlayan hazır giyim sanayi uzun süre iç tüketime hizmet etmiş ve

---

11 Erkan İŞGÖREN, *Hazır Giyim İşletmelerinin Yapısal Durumu*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1987.

gelişmesi sınırlı kalmıştır. 1980'li yıllarda ülke ekonomisinde dış ticaretin artan önemi, üretici-ihracatçı girişimcilerin Türkiye'nin dünya piyasasında oynayabileceği rolü ve dış talepleri iyi değerlendirmeleri ve bu konudaki yatırım teşviklerinin rasyonel kullanılması, makina, teçhizat, yardımcı madde ithalatına getirilen kolaylıklar hazır giyim sektöründe, diğer sektörlerle oranla çok hızlı bir gelişme görülmüştür.

Hazır giyim alanında teknolojik olarak iki tür değişime tanık olmaktayız. Birinci tür değişim, kökten (radikal) teknolojik değişim, ikinci tür değişim ise artımsal (incremental) teknolojik değişim şeklindedir. Artımsal teknolojik değişim, mevcut makinaların temel tasarımını değiştirmeksizin mikro-elektronik kökenli kontrol ünitelerinin bu makinalara yerleştirilmesi, kökten teknolojik değişimi ise mevcut makina parametrelerinin kısıtlayıcı etkilerini ortadan kaldırıp ve mikroelektronik sağlayabileceği olanaklardan azami yararlanabilecek şekilde yeniden tasarlanması olarak tanımlanabilir ¹².

Hazır giyim temel olarak hazırlama, dikim (montaj) ve bitim (finishing) olmak üzere üç aşamalı bir üretim süreci olarak düşünülebilir. Dünya hazır giyim teknolojisindeki en önemli darboğaz birleştirme konusundadır. Yapıştırma ve termal birleştirme yöntemleri her ne kadar bazı avantajlar sağlamışsa da estetik açıdan birleştirme yöntemi olarak dikiş ağırlık verilmektedir. Dikiş makinalarının hızında sağlanan artış birim maliyetlerinin düşürülmesini önemsiz denecek kadar az etkilemiştir. Birleştirme öncesinde, yani hazırlama aşamasında ise, kumaş israfını yarıya indiren, işgücünde büyük tasarruf sağlayan, teslimata hız kazandıran büyük teknolojik gelişmeler olmuştur.

Bilgisayar kontrollü ve lazer ile çalışan otomatik malzeme kontrol aygıtlarının geliştirilmesi hazırlık aşamasının ilk önemli teknolojik ilerlemesidir.

---

12 Rahmi KARAGÜVEN, "Hazır Giyim Teknolojisindeki Gelişmeler", TEKSTİL VE MÜHENDİS DERGİSİ, S. 29 (29 Ekim 1991), s. 314.

Bazı firmalarca renk sınıflandırma cihazları da kullanılmakta olup, hata payının ve zaman kaybının azalmasında önemli rol oynamışlardır. Bilgisayar destekli tasarım, diğer bir adıyla CAD (Computer Aided Design) kullanılmaya başlanması hazırlık aşamasının en önemli ilerlemesi olarak ifade edilebilir. CAD sistemleri, genel olarak bir mikrobilgisayar, bir yüksek rezolüsyonlu renkli grafik ekran, bir digitiser ya da scanner ve bunlara bağlı olarak çalışan bir çiziciden oluşmaktadır.

Belirli bir modelin şekillendirilmesi ekranda yapılabilmekte, pastal çizimi de yine ekran üzerinde gerçekleştirilebilmektedir. Kalıpların pastala yerleştirilmesi modelist tarafından bilgisayarda yapılabilmektedir. Saydığımız bu işlemler sayesinde zaman, işgücü ve malzeme açısından çok önemli tasarruflar elde edilebilmektedir. CAD sistemleri yardımıyla, kumaş kullanımında % 4 ile % 6 arası tasarruf sağlanabilmektedir ¹³.

Değişik stiller CAD sistemlerle daha kısa zamanda tasarlanıp üretilmektedir. Bu da sistemin çok önemli avantajıdır. Kumaş kullanımını optimize edebilmek ve kumaş kullanımında fire oranını en aza indirebilmek için bilgisayar destekli kesiciler kullanılabilir. Bu makinalarda kumaş fire oranı azaltılabilmekte ve önemli sayılabilecek zaman tasarrufu sağlanabilmektedir.

Türkiye'de hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren firmalardan bazıları, teknolojilerini yenileme çabasıdadırlar. Özellikle CAD sistemlerine ilgi giderek artmaktadır. 50'den fazla firma bilgisayar destekli tasarım sistemlerini kullanmaktadır.

Hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren ihracatçı firmalar, yeni teknolojilerden oldukça haberdardır. Sağladıkları esneklik, sürat ve malzeme tasarrufu sayesinde, en çok benimsenen yeni teknolojiler CAD sistemleridir.

Bu gelişmeler sonucunda konfeksiyon ihracatı, 1990 yılı hariç sürekli artış

---

13 a.g.e., s. 314.

göstermiştir. 1990 yılındaki azalmaya, Körfez Krizi nedeniyle dünyada meydana gelen ekonomik durgunluk yol açmıştır. 1985 yılında 68.750 ton olan ihracat, 1984 yılında 84.000 tona, 1987 yılında 119.000 tona, 1988 yılında 137.000 tona, 1989 yılında ise 164.700 tona yükselmiştir. 1985 yılından 1989 yılına ihracattaki artış % 139,5 olmuştur. 1990 yılındaki ihracat ise bir önceki yıla oranla % 3,96'lık düşüşle 158.164 ton olarak gerçekleşmiştir ¹⁴.

Eğitim eksikliği giderilemediği takdirde sadece gelişmiş teknolojileri almak hiç bir şey ifade etmeyecektir. Kısa vadede ilgili eğitim kurumlarının gereksinimlerinin karşılanması, sektör, üniversite işbirliğinin artırılması, uzun vadede ise, ciddi eğitim planlarının yapılarak, yürürlüğe konulması gerekmektedir.

Özellikle dış pazarda rekabet edebilmek ve pazardaki payımızı arttırabilmek için, yeni teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu nedenle devlet tarafından yeni düzenlemeler getirilmeli ve teknolojik yenileme amaçlı projeler, daha büyük miktarda kredilerle desteklenmelidir.

18. yüzyılın ortalarından 19. yüzyılın ortalarına kadar süren ilk sanayi devrimi emek süreçlerinde ve üretimin örgütlenişinde köklü bir değişim olarak kendini göstermiş ve üretimde makina yaygın bir şekilde kullanılabilir hale gelmiştir. Bunun sonucu olarak da büyük çapta insan gücüne dayanan onun sınırlılıkları içinde yürütülen üretim tarihe karışmıştır. Bu ilk dönemden sonra başlayan ve makinanın yaygın bir şekilde kullanıldığı ikinci devirde üretim sürecinin farklı basamaklarında birbirini tamamlayıcı görevler üstlenen makinaların birleşmesi, makina sistemlerinin oluşmasına yol açmıştır ve bu da teknik iş bölümünün doğmasına sebep olmuştur. Böylece, işgücü verimliliğinin arttırılmasında ve ürün niteliği ile üretim boyut ve olanaklarının saptanmasında, bilimsel yöntemlerin uygulanması imkanı gerçekleşmiştir ¹⁵.

14 a.g.e., s. 315.

15 Erhan KIRTAY, "Tekstil ve Konfeksiyon Teknoloji Seçimi Raporu", TEKSTİL ve MÜHENDİS DERGİSİ, S. 29, 1991, s. 311.

Günümüzde ise ikinci sanayi devriminden söz edilmektedir. Birincisinde makina, insan gücünün yerini almıştı. İkincisinde ise beyin gücünün bazı faaliyetlerinin makinalara aktarılması gerçekleşmiş ve enformasyon teknolojileri, üretimin örgütlenmesinin çeşitli aşamalarında yaygın olarak kullanılır hale gelmiştir. Teknolojideki bu gelişmeler, üretim ve verimin üretim maliyetlerinin ve üretim kalitesinin artmasına pozitif yönde etki etmiştir.

Bu etkiler sanayinin diğer dallarında olduğu gibi tekstil sektöründe de görülmektedir. Günümüzde tekstil teknolojisi büyük bir hızla ilerlemekte, üretilen lif çeşitleri ve bunların karışımlarından elde edilen iplikler ve dokumaların yanısıra makinalarda sağlanan otomasyon, elektronik gelişmeler, klasik tekstil üretim makinalarına ve yöntemlerine alışmış pek çok tekstilcinin hayal gücünü zorlamaktadır.

Diğer taraftan dış pazarların özellikle Uzak Doğunun yeni ihracatçı ülkelerinin yoğun rekabeti de düşünülecek olursa tekstilde modern, gelişmeye açık ve süratli bir yatırım anlayışının gerekliliği açıkça görülebilir. Artık sabit bir kaliteyi sağlamak başarı olmaktan çıkmış, sürekli gelişen, yükselen bir kalite aranır olmaya başlamıştır. Bu yeni pazar anlayışına uyum sağlayabilmek için yeni yatırımların gerekliliği ne kadar gerekli ise, Türkiye'de teknolojik gelişmeleri yakalayacak yeni yatırımları sürekli yapabilmenin zorluğu da o kadar açıktır.

c) Dünya Hazır Giyim Teknolojisi

Hazır giyim üretim maliyetleri içerisinde işçiliğin payı oldukça yüksektir. (Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği'nin tesbitine göre Dünya'da ortalama % 35, Türkiye'de ise % 20'dir.)

Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelerin daha düşük olan işçilik

maliyetleri karşısında bu ülkelerle rekabet edebilmek için hazır giyim teknolojilerini geliştirmeye çalışmaktadırlar. Son yıllarda ABD ve Japonya'nın bu konuda önemli çalışmaları olmuştur.

Konfeksiyonda birleştirme öncesinde mikroelektronik sistemler geliştirilmeye başlanmış bu da kumaş israfını yarıya indirmiştir. Lazerli ve püskürtmeli otomatik kesim makineleri sayesinde nitelikli işgücünde büyük tasarruf sağlanmış, teslimatlar hız kazanmıştır.

Dünya hazır giyim teknolojisindeki en önemli darboğaz birleştirme konusundadır. Bu konuda yapıştırma ve termal birleştirme yöntemleri denenmiş; bunlar, her ne kadar bazı avantajlar sağlamışsa da özellikle estetik nedenlerden dolayı dikişin yerini alamamıştır. Eğilip bükülebilir dikiş teknolojisi; robot işlemleri yoluyla kumaşın dikiş makinalarına yerleştirilip ilerletilmesinde el işçiliğinin yerini alma çabası içerisindedir.

Dünya tekstil pazarı, kaliteyi, moda uygunluğu, çeşitliliği, stoksuz çalışmayı ve tüketici eğilimlerini ön plana çıkaran bir yaklaşım içindedir. Bu durum hızlı tepki ve tam zamanında terimleriyle açıklanan hızlı sevkiyat, esnek üretim ve düşük maliyette en iyi kalite koşullarını zorlamaktadır. Bilgisayar teknolojisinin sağladığı olanaklarla gerek makinaları gerekse üretimin organizasyonunu bu koşullara uyacak biçimde geliştiren yeni bir tekstil teknolojisi oluşmaktadır ¹⁶.

1960'lı yıllardan beri tekstil makinalarında oluşan teknoloji değişikliğinin incelenmesi sanayinin nerelere ulaştığını göstermektedir. (Bkz. Tablo 4) 1990'lara bakış nereye gittiğinin kanıtını vermektedir¹⁷.

16 GÜNGÖR BAŞER - AYŞE OKUR, "Genel Teknolojik Durum ve Gelişme Eğilimleri", TEKSTİL VE MÜHENDİS DERGİSİ, S. 29, 1991, s. 286.

17 "Tekstil Sanayinde Geleceğin Fabrikası", TEKSTİL İŞVEREN DERGİSİ, S. 160, (Ağustos 1991), s. 6.

Tablo 4

Tekstil Makinalarında Teknolojik Gelişme

<u>Devre</u>	<u>Yöneticilerin Amacı</u>	<u>Uygulanan Teknolojiye Örnekler</u>
1960-69	Makina hızlarının artması yüksek prodüktivite	Yüksek hızlı tarak makinaları, mekiksiz tezgahlar, 96 beslemeli yuvarlak örme makinaları
1790-79	İşçilik azaltılması	Jüt beslemeli taraklar, OE eğirme büyük bobinler, otomatik takım çıkarma, otomatik bağlama, otomatik düğümlleme
1980-89	İşçi becerisine daha az bağımlılık	Mikroprosesörlü otomasyon, bilgisayar kontrollü, otomatik materyal manipasyonu
1990	Otomatikleştirilmiş üretim	Robotlar, entegre işlemler, kısmi yapay zeka

Kaynak: Tekstil Sanayinde Geleceğin Fabrikası, Tekstil İşveren Dergisi, S.160, s.b.

2) HAZIR GIYİMDE ÜRETİM SÜRECİ VE ÜLKE EKONOMİSİNDEKİ YERİ

A) ÜRETİM SÜRECİ

Hazır giyim üretimi, örme giyim eşyası ve dokumadan hazır giyim eşyası olmak üzere ayrı ayrı incelenmelidir. Çünkü bu ikisinin üretim süreçlerinde farklılıklar vardır. Bu farklar şunlardır:

Dokumadan hazır giyim üretimi tela, fermuar, astar gibi yan sanayilere bağımlıdır. Oysa örme giyim eşyası üretiminde bu bağımlılık yok denecek kadar azdır.

Dokumadan hazır giyim kesiminin ürünleri çok çeşitlidir. Bu ürünlerin her biri içinde ayrı üretim sistemleri gereklidir. Oysa örme giyim grubunda yer alan ürünler, aynı üretim sistemi içinde üretilebilir.

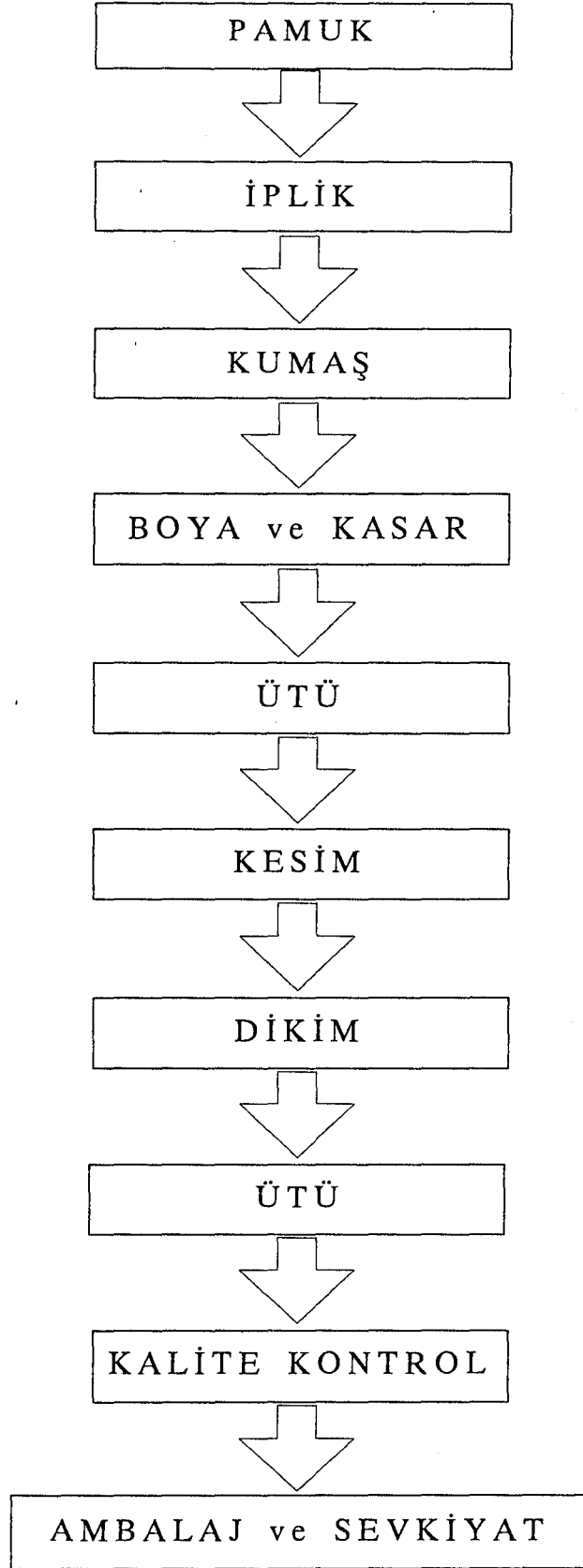
a) Örme Giyim Eşyaları

Örme giyim eşyaları dalında ülkemizde kullanılan teknolojinin dünyada kullanılan teknoloji ile aynı düzeyde olduğu kabul edilebilir. Bu daldaki rakiplerimizden İtalya'nın ve Uzak Doğu Ülkelerinin ülkemize karşı üstünlüğü, örme kumaş kalitesi ve işçilik düzeyinin daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Ülkemizdeki iplik tesislerinin yapısı kaliteli örme ürünler için gereken bazı ince pamuk ipliği türlerinin çekimi için uygun bulunmamaktadır. İşçilik düzeyinin daha düşük olması ise, bu dalda üretime sözkonusu rakiplerimize oranla daha geç başlamış olmamızdan kaynaklanmaktadır ¹⁸.

---

18 Erol ÖZENÇ, Türkiye'nin Hazır Giyim Üretim Yapısı, TEKSTİL VE MAKİNA DERGİSİ, C. I, S. 4 (Temmuz 1987), s. 206.

ŞEKİL 1: ÖRME GİYİM EŞYASI ÜRETİM SÜRECİ

Ülkemizde pamuktan iplik çekimi de dahil olmak üzere, nihai ürüne kadar tüm safhaları aynı kuruluş bünyesinde gerçekleştiren entegre kuruluşlar olduğu gibi, ipliği başka tesislerden temin ederek üretimde bulunan kuruluşlar da vardır, Bazı işletmeler boyama işlemini fason olarak başka kuruluşlara yaptırmaktadırlar. Şekil 1, hammadeden nihai ürüne, örme giyim üretim aşamalarını göstermektedir.

Örme giyim üretim dalında faaliyette bulunan kuruluşların üretim maliyetlerinin dökümü, yaklaşık olarak şöyledir ¹⁹:

Kumaş	% 55
İşçilik	% 30
Boya ve diğerleri	% 15

Bu maliyetler içinde işçiliğin payı, kuruluşun iplik üretilip üretilmemesine ve ürünün işlenme derecesine bağlı olarak değişebilmektedir.

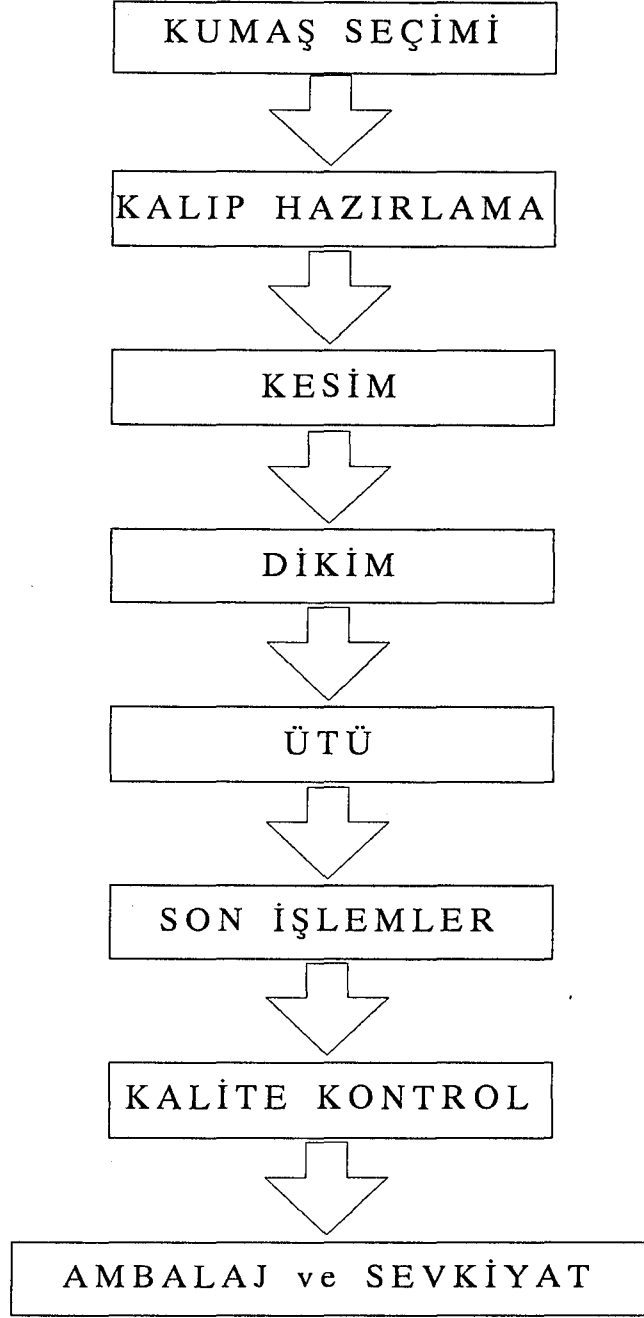
Örme eşya üretiminde kullanılan ana hammaddeler; pamuk, yün, sentetik ve bunların karışımı olan iplikler esas olarak yurt içinden sağlanmaktadır. Ancak bazı kuruluşlar, ihracat karşılığı olmak üzere ince pamuk ipliği dışalımında bulunmaktadırlar. Boyalar yurt dışından temin edilmektedir.

b) Dokuma Giyim Eşyaları

Dokumadan hazır giyim sanayinde, kumaş kesimi, ütüleme, kalite denetimi ve paketleme safhaları esas olarak elle yürütülen işlemler olmaktadır. Teknolojik ilerlemelerin büyük çoğunluğu, bu endüstri dalının makineleşme düzeyi en yüksek safha olan dikim işleminde ortaya çıkmaktadır. Bu yenilikler, genelde daha yüksek dikiş hızlarına ulaşmaya yöneliktir.

---

19 a.g.e., s. 207.

ŞEKİL 2: DOKUMADAN GİYİM EŞYASI ÜRETİM SÜRECİ

Ülkemizde fabrikasyon üretim yapılan kuruluşlarda, dokumadan hazır giyim eşyası üretim süreci, ana hatlarıyla şekil 2'de gösterilmiştir.

Dokumadan hazır giyim üretiminde, farklı ürün türleri için farklı üretim hatları ve makine parkları gerekmektedir. Örneğin ağır gramajlı giyim malları (palto, manto, pardesü gibi) için buharlı ütü ve pres makinaları gerekirken, spor giyim ürünleri için böyle bir durum sözkonusu değildir.

Bu kesimin yan sanayilere bağımlılığı oldukça yüksektir. Ancak ülkemizde bu yan sanayiler hazır giyim kesimine göre oransal olarak daha geri durumdadır. Bu sebeple, tela, fermuar ve astar gibi ürünlerin miktarı, talebi karşılayamamakta veya nihai ürün kalitesini düşürebilmektedir. Söz konusu malzeme, büyük ölçüde yurt dışından temin edilmektedir. Hazır giyim ürünlerinde kullanılan kumaşlar ise yurt içinden temin edilmektedir ²⁰.

B) KAPASİTE VE ÜRETİM

Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği (TGSD)'nin 1988 yılında sektörle ilgili yapmış olduğu bir araştırmaya göre sektörde 100.000 kadar firma faaliyet göstermektedir.

DİE'nün 1985 yılında yapmış olduğu genel sanayi ve işyerleri sayımına göre de sektörde faaliyet gösteren firmaların sadece % 2'si orta ve büyük işyeri (10 kişiden fazla çalışanı olan) diyebileceğimiz niteliktedir.

Sektörde, fason atölyeler önemli şekilde faaliyet göstermektedir. Elinde 100 ile 200 arasında makina bulunan fason atölyeleri sayesinde çok büyük miktardaki siparişleri kısa sürede üretmek mümkün olabilmektedir. İhracata dönük olarak çalışan firmalar, aldıkları siparişlerin modelleme ve kesim işlerini kendileri

---

20 a.g.e., s. 207.

yapmakta, dikiş için kendi kapasiteleri yetmeyince fason atölyelere vermektedirler. Üretici firmalar, son kontrol işlemini kendileri yapmaktadırlar. Bazı firmalar ise Avrupa piyasasına fason olarak çalışmaktadırlar. Avrupalı müşteri kumaşı, aksesuarı ve modeli vermekte, biçki dikiş ve kalite kontrol işlemlerini Türkiye'de fason olarak yaptırmaktadır. Bu müşterilerin teknik elmanları, Türk firmasındaki üretimi her safhasında denetlemektedir. Sektördeki firmaların kapasitelerinin küçük olması Avrupa'dan gelen ani ve küçük miktarlı siparişlere ayak uydurabilmelerini sağlamaktadır. Söz konusu firmalar, Avrupa piyasasında değişen moda göre adeta büyük bir butik gibi çalışabilmektedir. Sipariş fazlası olduğu zaman fason atölyeler sayesinde bir problem çıkmamaktadır.

Sektörde büyük ölçekli ve standart üretim yapabilen firmalar daha ziyade iplik ve dokuma üniteleri de olan entegre tesislerdir. Bu firmalar belirli bir malda ihtisaslaşmışlardır.

Sektördeki firmaların bir kısmı sadece ihracat için çalışmakta, ellerinde ihracattan artan mal kalırsa yurtiçi mağazalarda satmaktadır. Firmaların bir kısmı ise hem iç, hem de dış piyasa için üretim yapmaktadır.

Tablo 7'de görüldüğü gibi Türkiye'de hazır giyim üretimi 1984 yılında 1.441 milyon dolarken, izleyen yıllarda artış göstermiş ve 1991 yılında üretim 3.591 milyon dolara ulaşmıştır. 1989 yılından itibaren hazır giyim eşyası üretimi, tekstil ürünleri üretiminin hemen hemen yarısını oluşturmaktadır. Hazır giyim eşyası üretimi tekstil ürünleri üretimi içinde önemli bir paya sahiptir. Tablo 8'de görüldüğü gibi 1984 yılında hazır giyim eşyası üretiminin tekstil ürünleri üretimi içindeki payı % 31 civarında iken, 1988 yılında % 39, 1991 yılında ise bu pay % 46'ya ulaşmıştır.

Tablo 7
Hazır Giyim Eşyası Üretimi

Mallar	1984		1988		1989		1990		1991	
	Miktar	Değer (milyon \$)	Miktar	Değer (milyon \$)	Miktar	Değer (milyon \$)	Miktar	Değer (milyon \$)	Miktar	Değer (milyon \$)
Örme Eşya (ton)	22.500	212	78.293	737	103.000	970	107.305	1.011	112.830	1.063
Hazır Giyim, Hazır Eşya (ton)	99.000	1.229	146.266	1.816	175.500	2.179	189.000	2.347	203.580	2.528
Toplam		1.441		2.553		3.149		3.358		3.591

Kaynak : Tekstil İşveren Dergisi, S.161, Eylül 1991, s.21.

Tablo 8
Tekstil Ürünleri Üretimi (milyon \$)

	1984	1988	1989	1990	1991
Tekstil Ürünleri Üretimi	4.719	6.518	7.144	7.520	7.951
Tekstil Ürünleri Üretiminde Hazır Giyim Eşyası Üretiminin Payı (%)	%31	%39	%44	%45	%46

Kaynak : Tekstil İşveren Dergisi, S.161, Eylül 1991, s.21.

C) TALEP

Hazır giyim eşyaları doğrudan tüketicinin kullanımına arz edildiğinden söz konusu ürünlere olan talepteki değişimler, esas olarak nüfus artış hızı, tüketim harcamaları artış hızı ve tüketim harcamaları içinden giyim eşyalarına giden payın büyüklüğüne bağlıdır.

Türkiye, nüfus artışı yönünden % 2 ile dünyada baş sıraları işgal eden ülkeler arasında yer almaktadır ²¹. Mevcut nüfusa her yıl 1 milyona yakın artış da katılırsa, giyim yönünden büyük bir talebin ortaya çıktığı dikkat çekmektedir. Nüfus artışı yanında GSMH'daki artış ile sosyal ve kültürel kalkınmanın verdiği moda uyma eğiliminin gün geçtikçe artması da iç talebi artıran diğer sebepler olarak ortaya çıkmaktadır.

Örme eşyaları talebi 1983 yılında 14.270 ton, 1984 yılında ise 12.574 ton, 1985 yılında ise 9.410 ton olarak gerçekleşmiştir. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde sektörel gelişmeler içinde örme eşyalarının talebi 1989 yılında 20.226 ton gerçekleşmiş olup, 1990 yılında 22.855 ton tahmin edilmiş ve 1991 yılında 25.130 ton olarak hedeflenmiştir. Hazır giyim eşya talebi ise, 1983 yılında 61.279 ton, 1984 yılında 57.661 ton, 1985 yılında 46.666 ton olarak gerçekleşmiştir. 1991 yılı programında; hazır giyim eşya talebi 1989 yılında 56.795 ton gerçekleşmiş olup, 1990 yılında 69.000 ton tahmin edilmiş ve 1991 yılında 72.080 ton olarak hedeflenmiştir. (Tablo 10)

Dokuma ve giyim sanayi talebinde 1990 yılında % 13.2 artış tahmin edilmiştir. Bu tahmin örme eşyada % 13.0, hazır giyimde % 21.5'tir, 1991 programında ise dokuma ve giyim sanayi % 3.6, örme eşya % 10, hazır giyim ise % 4.5 olarak hedeflenmiştir. (Tablo 9-10) Tablo 10'da hazır giyim eşyası talebini

---

21 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), DPT Yayın No: 1974, Ankara, 1985, s. 185.

Tablo 9
Dokuma ve Giyim Sanayi Talebi

Milyon TL.

	1989 Gerçekleşme Değer	1990 Tahmin Değer	1991 Hedef Değer	Yıllık Artış (%)	
				1990	1991
Toplam	5.798.792	6.561.740	6.795.991	13,2	3,6

Kaynak : D.P.T., VI. B.Y.K.P., 1991 yılı Programı

Tablo 10
Hazır Giyim Eşyası Talebi

Milyon TL.

Ürün Cinsi	1989 Gerçekleşme		1990 Tahmin		1991 Hedef		Yıllık Artış (%)	
	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer	1990	1991
Örme Eşya (ton)	20.226	269.815	22.855	304.886	25.130	335.234	13,0	10,0
Hazır Giyim, Hazır Eşya (ton)	56.795	999.024	69.000	1.213.710	72.080	1.267.887	21,5	4,5
TOPLAM		1.268.839		1.518.596		1.603.121	% 19	% 0,5

Kaynak : D.P.T., VI. B.Y.K.P., 1991 Yılı Programı

incelediğimizde, 1990-1991 yıllarında en az düşme görülen ürünün örme eşya olduğu ve talebin diğer ürünlerden daha fazla olduğu görülmektedir. Bu da piyasada örme eşyaya, hazır giyim eşyasından daha fazla talep olduğunu göstermektedir.

D) İSTİHDAM

Türkiye'de çalışanların büyük bir bölümü tarım sektöründedir. 1983 yılında toplam istihdamın % 60.3'ü tarımda, % 12.2'si sanayide, % 25.2'si hizmet sektöründedir. 1980 yılında imalat sanayinde 1.547,7 bin kişi istihdam edilmiştir. Aynı yıl dokuma ve giyim sektöründe istihdam edilenlerin sayısı 350.300 kişidir. Dokuma ve giyim sektörü istihdamının imalat sektörü istihdamındaki payı % 22.6'dır ²². 1989 yılında ise toplam istihdamın % 50'si tarım sektöründe, % 15.3'ü sanayi sektöründe, % 34.7'si hizmetler sektöründe istihdam edilmiştir. 1989 yılında imalat sanayinde, 2.224,0 bin kişi istihdam olunmuştur. Aynı yıl dokuma ve giyim sektöründe istihdam edilenlerin sayısı 741.000 kişidir. Dokuma ve giyim sektörü istihdamın imalat sektöründeki payı % 33'tür.

Hazır giyim sanayinde çalışanların büyük bir çoğunluğu işçi statüsündedir. İşçilerin önemli bir bölümü kalifiye olmayan işçi niteliğindedir, küçük bir bölümü ise kalifiye işçi statüsündedir. İşgücünün işyeri değiştirme hızı çok yüksektir. Sigortasız çalışan çok sayıda işçi mevcuttur. Kalifiye işçi temininde güçlük vardır²³.

Alt sektörlerin istihdam açısından dikkati çeken bir özellikleri vardır. Bunlar, üretimlerinde belli nitelikteki işgücüne ihtiyaç duyarlar. Alt sektörlerden hazır giyim sektörü de ilk ve orta öğrenim grubunda oldukça genç (15-19 yaş) işgücü kullanmaktadır ²⁴.

22 Devlet Planlama Teşkilatı, *Dünyada ve Türkiye'de Tekstil Sanayi*, DPT Yayın No: 2003, Ankara, 1985, s. 148.

23 a.g.e., s. 150.

24 *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)*, DPT Yayın No: 1974, Ankara, 1985, s. 132.

İşçi başına yatırım ele alındığında da, hazır giyim sektöründe daha çok istihdam açıldığı görülmektedir. İlkokulmezunu işsizleri % 70 ile en yüksek oranda kullanan alt sektörlerden biri de hazır giyim sektörüdür ²⁵.

Ülkemizin ihracata dönük üretimini gelişmiş ülkelerle rekabet edecek kaliteye çıkarmak mecburiyeti vardır. Bunun için, yeni yatırımlara, yeni teknolojilere ve eğitilmiş işçilere ihtiyaç vardır. Hazır giyim sektöründe de eğitilmiş işçilere ihtiyaç çok fazladır. Bu açıdan 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu'nun uygulanmasında ihracatta başarılı olabileceğimiz iş kollarına ağırlık verilmelidir. Türkiye hazır giyim sanayi de bu başarılı iş kollarının arasındadır. Aynı zamanda emek-yoğun teknolojinin de yaygın bir şekilde uygulandığı bir sahadır ²⁶.

Tekstil ve konfeksiyon sektörü emek-yoğun bir yapı arzettiğinden dolayı rekabet koşullarını karşılayacak bir kalite, verimlilik ve zamanlama ancak iyi eğitilmiş bir üretim kadrosu ile sağlanabilir. Özellikle hazır giyim sektöründe çok sayıda ve dağınık yerleşmiş durumda küçük işletmeler mevcuttur. Bunların çoğu yüksek teknik niteliklere sahip elemanları istihdam edememektedirler. Bu işletmelerdeki verimlilik ve kalite sorunlarını çözebilecek bir kuruluşun oluşturulması faydalı olacaktır ²⁷.

3) HAZIR GİYİM İHRACATININ GENEL GÖRÜNÜMÜ

A) HAZIR GİYİM İHRACATI

Hazır giyim ihraç ürünlerimiz, mamullerde kullanılan elyaf türlerine göre

²⁵ a.g.e., 133.

²⁶ Nazım DÜZENLİ, "İstihdam Sorunu ve Sanayide Eğitilmiş İşgücü İhtiyacı", Uluslararası İstihdam ve Mesleki-Teknik Eğitim Sempozyumu Bildirisi, Ankara, 1986, s. 7-8.

²⁷ "Tekstil ve Konfeksiyon Sanayimizin Değerlendirilmesi", DÜNYA DERGİSİ, 20 Ekim 1988.

incelendiğinde, birinci sırayı pamuklu ürünlerin aldığı görülmektedir. İhracat imkanları yönünden ülkemizin üstünlüğü, pek çok az gelişmiş ülkede olduğu gibi, pamuklu hazır giyimdedir. Bu üstünlüğü sağlayan en önemli husus, ülkemizin büyük bir pamuk üreticisi olmasıdır.

Bunun yanında, yünlü ve sentetik liflerden yapılmış ürünlerde böyle bir üstünlüğümüz yoktur. Hazır giyim üreten sanayimizin yünlü ve sentetik mamuller üretim grubunun temel zayıf yönü, bu tür kumaşların pahalı, kalite yönünden yetersiz, desen yönünden dünya modasına uygun olmamasından kaynaklanmaktadır.

Yukarıda sözü edilen durum sebebiyle, pamuklu ürünlerde özellikle % 100 pamuklularda ihrac imkanları fazladır. Pamuklu hazır giyim üretiminin yaklaşık yarısının yurt içinde tüketildiği, diğer yarısının ise ihrac edildiği tahmin edilmektedir. Pamuk/polyester ve viskon/polyesterden yapılmış hazır giyimde, yurt içinde tüketilen bölüm daha büyüktür. Yünlü hazır giyim konusunda ise, üretimin hemen hemen tümü, yurt içi piyasaya dönük olarak yapılmaktadır. Bu tür hazır giyimün ülkemiz ihracatına katkısı, başka ülkeler hesabına fason üretim yaparak olmaktadır. Fason üretim de bir dış ülke hesabına, bu ülkenin sağladığı hammadde ve yabancı malzemelerle üretim yapılmaktadır. Bu malzemeler ülkemize geçici kabul yoluyla girmektedir. Burada sağlanan kazanç, işgücü karşılığında elde edilen gelir olmaktadır. Ancak, ülkemizde fason üretim önemli bir düzeyde değildir ²⁸.

Hazır giyim ihracatı yapan firmalar büyüklük açısından incelendiğinde, orta büyüklükteki işletmelerin büyük bir bölümünün pamuklu mamul ürettikleri görülmektedir. Bu çeşit işletmeler şu sebeplerden dolayı daha fazla şansa sahiptirler; bu kuruluşlar moda değişiklikleri karşısında daha esnek davranabilmektedirler, sigortasız ve mevsimlik işçi çalıştırabildiklerinden, işgücü

---

28 Erol ÖZENÇ, "Türkiye'de Hazır Giyim Sanayi", Hazır Giyim Eşyası Dış Piyasa Araştırması, Ankara, Şubat 1986, s. 24.

maliyetleri az olmaktadır, dünya spor giyiminin yaygınlık kazanması olayı, orta büyüklükteki işletmeler bakımından üstünlük sağlamaktadır. Çünkü bu çeşit hazır giyim çok büyük makine parkı ve gelişmiş teknikler gerektirmemektedir ²⁹.

Hazır giyim ihracatımıza ülkeler itibariyle baktığımızda, dokumadan giyim eşyalarının ihraç ettiğimiz ülkelerin başında, AET ülkeleri gelmektedir. Bunun yanı sıra, ABD ve diğer ülkelere Kanada, Kuzey Amerika, İran, Irak, Kuveyt, Suudi Arabistan gibi Orta Doğu ülkeleri, Libya gibi Kuzey Afrika ülkeleri yer almaktadır. Örme giyim eşyalarını ihraç ettiğimiz ülkelere AET ülkeleri, ABD başta gelmektedir. Suudi Arabistan, Bahreyn, Kuveyt, Abu Dabi, gibi Orta Doğu ülkeleri pazarlarına yeni yeni girilmektedir.

Hazır giyim eşyaları ihracatında AET ülkelerinin başında da Batı Almanya gelmektedir.

Hazır giyim ihracatı, geçtiğimiz yıllarda sürekli artış göstererek tekstil sektörü ihracatı içinde en önemli paya sahip olmuştur. Türkiye'den yapılan, hazır giyim ihracatının toplam tekstil ve hazır giyim eşyası ihracatı içerisindeki payı; 1980 yılında % 25 iken, bu oran yıllar itibariyle artış göstermiş 1984 yılında % 35 olmuş, 1991 yılında ise bu pay % 67.2 olarak gerçekleşmiştir.

AET ve ABD'den gelen bütün kısıtlamalara rağmen, konfeksiyon ihracatımızda artış meydana gelmesi aşağıda belirtilen temel nedenlere bağlanabilir;

- Sektördeki firmaların kısıtlamaların aşılması amacıyla ürün çeşitlenmesine gitmesi, basit ürünlerden moda dönük katma değeri yüksek ürünlere yönelmesi,
- Firmaların kazandıkları tecrübe ve pazarlama kanallarında meydana gelen gelişmeler.

Sektör ihracatı büyük oranda, merkezi Avrupa'da (özellikle Batı

---

29 a.g.e., s. 24.

Tablo 11
Hazır Giyim Eşyası İhracatı

	1984		1988		1989		1990		1991	
	Miktar	Değer (milyon \$)	Miktar	Değer (milyon \$)	Miktar	Değer (milyon \$)	Miktar	Değer (milyon \$)	Miktar	Değer (milyon \$)
Örme Eşya (ton)	9.939	150	68.247	1.031	83.317	1.263	85.000	1.288	88.500	1.341
Hazır Giyim, Hazır Eşya (ton)	44.578	488	99.820	1.092	120.265	1.320	122.000	1.339	133.700	1.467
Toplam		638		2.123		2.583		2.627		2.808

Kaynak : Tekstil İşveren Dergisi, S.161, Eylül 1991, s.23.

Tablo 12
Tekstil Ürünleri İhracatı (milyon \$)

	1984	1988	1989	1990	1991
Tekstil Ürünleri İhracatı	1.836	3.205	3570	4.042,3	4.175,7
Tekstil Ürünleri İhracatında Hazır Giyim Eşyası İhracatının Payı (%)	% 38,7	% 66	% 72,3	% 64,9	% 67,2

Kaynak : Tekstil İşveren Dergisi, S.161, Eylül 1991, s.23.

Almanya'da) bulunan ve mağazalar zincirine hitap eden komisyoncular (temsilciler) aracılığıyla yapılmaktadır. İstenilen ürünlerin modelleri yine bu aracılar tarafından gönderilmektedir. Ancak son yıllarda bazı üreticiler yurt dışına kendi pazarlama organizasyonu kurmuşlar, bazıları da kısmen kendi koleksiyonlarını pazarlamaya başlamışlardır. Bu gelirlerinin artmasına yol açmıştır.

Tekstilden mamul hazır giyim ve kullanım eşyası ihracatımız, ihracatın

Tablo 13

Hazır Giyim İhracatında Önde Gelen On Ülke

	1980		1989		1989/88
	Değer (milyar \$)	Dünya Ticaretindeki % Payı	Değer (milyar \$)	Dünya Ticaretindeki % Payı	Değerdeki % Değişiklik
HONG KONG	5.0	12.2	14.0	14.3	18.7
İTALYA	4.6	11.2	9.4	9.6	4.0
GÜNEY KORE	2.9	7.2	9.1	9.3	4.6
ÇİN	1.7	4.1	6.1	6.3	25.8
F.ALMANYA	2.9	7.0	5.6	5.7	4.8
TAYVAN	2.4	5.9	4.7	4.8	0.6
FRANSA	2.3	5.6	3.6	3.7	9.8
TÜRKİYE	0.1	0.3	2.6	2.6	17.9
PORTEKİZ	0.6	1.5	2.5	2.5	12.6
İNGİLTERE	1.9	4.6	2.4	2.4	-6.3
	24.4	59.8	60.0	61.2	9.8

Kaynak : Tekstil İşveren Dergisi, S. 162 (Ekim 1991), s. 23.

yapıldığı ülkelere göre incelendiğinde en büyük paya AT ülkeleri ve ABD sahiptir.

Tablo 11 incelendiğinde yıllara göre hazır giyim ihracatında büyük ilerleme kaydedilmiştir. 1984 yılında 638 milyon dolar olan hazır giyim ihracatı, 1988 yılında 2.123 milyon dolar, 1989 yılında 2.583 milyon dolar, 1990 yılında 2.627 milyon dolar, 1991 yılında ise 2.808 milyon dolara yükselmiştir.

Tekstil ürünlerinin ülke genelindeki ihracatı 1991 yılında 4.175,7 milyon dolar iken örme eşya ve hazır giyim eşya ihracatı ise 2.808 milyon dolardır. Yani örme eşya ve hazır giyim eşya ihracatının tekstil ürünlerindeki payı % 67.2 dir. 1991 yılı örme ihracatı 1.341 milyon dolardır, hazır giyim ihracatı ise 1.467 milyon dolardır. 1991 yılında gerçekleşen tekstil ürünleri ihracatının yarısından fazlası örme eşya ve hazır giyim sektörünce gerçekleştirilmiştir. Bu sonuca göre, tekstil ürünleri ihracatı içinde hazır giyim payı oldukça fazladır..

Hazır giyim eşyası ihracatçısı en önemli on ülke arasında bir çok gelişmiş ülke bulunmaktadır. Bunlar İtalya, Almanya, Fransa, İngiltere ve Portekiz olmaktadır. Yaklaşık % 19 artıştan sonra dünya giyim eşyası ihracatının yaklaşık % 14'üne sahip olan Hong Kong hala hakim durumdadır. 1989'da dünya ticaretindeki payı % 9.6 olan İtalya, Hong Kong'u izlemiştir. Onu % 9.3 ile Güney Kore çok yakından takip etmektedir. Güney Kore'nin ihracatı 1987 yılından bu yana hızla artmıştır. Hazır giyim ihracatında en önde gelen on ülke arasında 1989'da ihracatta düşüş gösteren tek ülke % 6.3 ile İngiltere olmuştur. Türkiye'nin 1980'lerdeki güçlü giyim eşyası ihracatı % 18 artışla tekrar başlamıştır. 1987'deki % 77.5 gibi sarsıcı bir artıştan sonra 1988'de % 8 artış olmuştur³⁰.

B) HAZIR GİYİM SANAYİNİN VE İHRACATININ SORUNLARI

Ülkemiz hazır giyim eşyası sanayinin temel sorunları şöyle sıralanabilir:

30 "Dünya Tekstil Ticareti ve Üretim Eğilimleri", TEKSTİL İŞVEREN DERGİSİ, S. 162 (Ekim 1991), s. 23.

Hazır giyim eşyası üretiminde toplam maliyetler içinde hammadde ve işçilik maliyetleri büyük yer tuttuğundan, işletme sermayesi-yatırım oranı çok yüksek olmaktadır. Bu nedenle, işletme sermayesi sıkıntısı, bu sanayide ağır biçimde hissedilmekte, kullanım oranları düşmektedir.

Hammadde konusunda, pamuklu mamul üreten işletmeler, kaliteli pamuk ipliği bulmakta zaman zaman güçlüklerle karşılaşmakta ve dünya fiyatlarının üzerindeki fiyatlarla hammadde temin etmek zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca, hammadde fiyatlarında kısa sürede meydana gelen oynamalar, belirli bir dönem sonrası için fiyat verme imkanını kaldırmaktadır. Yünlü giyim eşyası üreten işletmeler ise, yünlü kumaşların kalitesinin elverişsiz ve fiyatlarının yüksek olmasından yakınmaktadırlar. Ülkemizde aksesuar (fermuar, çıt çıt ve yapışkan tela v.s.) ve yardımcı malzeme (astar, dikiş ipliği v.s.) üretimi yetersiz olduğundan fiyatları yüksektir ve bu malzemelerde kalite sorunu vardır.

Giyim eşyası endüstrimiz, orta kademe yöneticisi sıkıntısı çekmesinin yanında, işçilik vasıflarının düşük olmasından da zarar görmektedir. Bu sorun, hazır giyim konusunda mesleki ve teknik eğitim veren kuruluşların açılmasıyla çözümlenebilir.

Atölye üretiminin yaygın ve her türlü malın alıcı bulabildiği geniş bir iç pazarın olması sebebiyle, kaliteye gereken önem verilmemektedir. Öte yandan, belirli standartlar olmadığı için piyasada çok çeşitli boyutlarda giyim eşyaları bulunmaktadır. Ancak son yıllarda, bu konudaki ihracatın artmasına paralel olarak kalite ve standart açlarından belirli bir düzelme yoluna kendiliğinden gidilmiştir³¹.

Hazır giyim ihracatı bakımından, Kuzey Avrupa ülkeleri küçük bir pazar, diğer Avrupa ülkeleri ise, özellikle İngiltere ve Fransa büyük bir pazar niteliği taşımaktadır. Bu sebeple ihracatta Kuzey Avrupa ülkelerinden çok İngiltere ve

---

31 Erol ÖZENÇ, *Hazır Giyim Eşyası Dış Piyasa Araştırması*, İGEME Yayınları No: 100, Ankara, Şubat 1986, s. 96.

Fransa gibi Orta Avrupa ülkelerine ağırlık verilmesi yerinde olacaktır. Ancak, büyük pazarlarda genellikle yoğun bir rekabet olduğundan, kalite üstünlüğü mamul fiyat, siparişlerin zamanında teslimi, asıl parti malın daha önce gönderilen örneklere uygun ve aynı kalitede olması gibi kurallara da dikkat etmek gerekmektedir.

Öte yandan ülkemizin Avrupa'ya özellikle AET'ye ihracatımızda çok önemli bir sorunumuz da konulan kotalar, getirilen kısıtlamalardır. Diğer anlamda bu, AET'nin hazır giyim üreticisi gelişmekte olan Türkiye gibi ülkelerin rekabetlerine kendi tekstil sanayindeki olumsuz gelişmelerden dolayı kayıtsız kalmak istememektedir. Özellikle bu sanayi dalına kalite, çeşit ve teknik gelişmeler yönünden katkıda bulunarak sanayini korumak niteliğindedir. Bu konuda AET ülkeleri olarak ortak bir politika izlenmektedir ³².

Dünya ekonomisinin henüz atlatamadığı durgunluk, tekstil ve hazır giyim sanayilerinde daha da ağır biçimde duyulmaktadır. Bu durum, gelişmiş ülkeleri, hazır giyim sanayilerini daha fazla korumaya yöneltirken, bir yandan da gelişmekte olan ülkelerin sahip olduğu üstünlükleri giderecek olan tedbirler almaya yönlendirmektedir. Bunun yanı sıra, bir yandan da gelişmekte olan ülkeler arasında da giderek daralmakta olan dünya pazarları üzerindeki rekabet de sürmeye devam etmektedir. Ancak ülkemiz, bu kesimde sahip olduğu üstünlükleri aşağıda belirtilecek önlemlerle desteklediği takdirde, hazır giyim ihracatını arttırma potansiyeline sahiptir.

Türkiyenin korumacılık politikasına şu önlemleri alması tavsiye edilebilir³³.

Gerek kamu kesimi, gerekse özel kesim bu ülkeler nezdinde gerçek ve inandırıcı girişimlere devam etmelidirler.

Ürünlerimizin daha iyi pazarlanabilmesi için, fuar, sergi ve diğer yurt dışı

---

32 a.g.c., s. 97.

33 a.g.c., s. 98.

tanıtım imkanları yakından takip edilip, bu ülkelerde etkili Türk lobileri kurulmalıdır.

Uluslararası standartlar kalite ve fiyatlar dikkatle incelenmelidir.

Gelişmiş ülkeler, işgücü maliyetleri yüksek olduğu için, gelişmekte olan ülkelere fason imalatı yaptırmaktadırlar. Bu durum, Türkiye için kısa bir dönem için tedbir olarak düşünülebilir.

Ayrıca, dış pazara girerken, o pazarın tabiyetini taşıyan aracı temsilci kullanmak da çok önemlidir. Çünkü, bu temsilci pazardaki tüketici eğilimlerini ve modayı yakından bilen kimse olacaktır. Böylece bu temsilci aracılığı ile üretimi ve ihracatı, pazarın isteklerine cevap verecek şekilde ayarlaması mümkün olacaktır. Bunun yanında temsilci kanalı ile aracısız olarak doğrudan doğruya büyük mağazalara mal satabilme imkanı doğabileceği için, dağıtım zinciri kısılacaktır ve fiyatta da rekabet edebilme imkanı olabilecektir.

Ülkemizin en önemli eksikliklerinden biri de dış tanıtımdır. Genelde söz konusu olan tanıtım yetersizliğinden, hazır giyim sektörü de payını almaktadır. Oysa hızlı bir şekilde dışa açılmış olan bu sektör, dışarıda Türkiye'nin potansiyelini en iyi şekilde yansıtmalıdır. Bu çerçevede yayınlardan kataloglara, fuarlardan defilelere kadar her imkan en iyi şekilde değerlendirilmelidir. Ancak, uluslararası nitelikte tekstil ve konfeksiyon fuarlarının ülkemizde hala organize edilmiyor olması, sektörümüz için önemli bir eksiklik³⁴. Bu konuda kamunun da desteği ile daha çok çalışmalar yapılabilir.

Türkiye'nin dış pazarda örgütlenmesi gerekir. Aynı konu ile uğraşan ihracatçıların birbirleriyle rekabet etme yerine, dünya pazarındaki yabancı firmalarla rekabet etmeleri gerekmektedir. Pazarlama örgütlerini dış pazarda pazar araştırması yaparak, fiyat, kalite, renk, model, dizayn vb. bilgileri izleyerek ihracatçı

---

34 HDTM, *Tekstil ve Konfeksiyon Sektörümüzle İlgili Kısa Bilgiler*, Ankara, Nisan 1990, s. 39.

firmalara ulaştırması, pazar bulması, sipariş alması, dağıtımın iyi olmasını sağlaması gerekmektedir.

Ayrıca Türkiye'nin belli başlı satış merkezlerine yakın olması, Uzakdoğu'daki rakipleri karşısında önemli ayrıcalıklar tanımaktadır. Türkiye için hazır giyim ürünlerini Güney ve Doğu sınırlarında İşlam ve Ortadoğu ülkelerine satması uygun görülebilir. Ancak Türkiye'nin bu bölgede iplik, kumaş ve hazır giyim eşyası ihracatı, B.Almanya'ya yaptığı ihracatın %10'udur. Ortadoğu piyasaları büyük bir oranda Uzakdoğu'daki Hong Kong, Tayvan, G.Kore gibi satıcılara bağlanmış durumdadır. Başlıca Ortadoğu pazarlarında sentetik elyafa karşı olan güçlü talep ve pamuklu ile yünlünün nispeten düşük olan piyasa payı da Türkiye'nin karşılaştığı en önemli dezavantajlardandır. Ancak bu pazarlar, kota ve sınırlamaların mevcut olmadığı, tam anlamı ile rekabete açık pazarlardır. Fiyat bakımından da daha fazla rekabet gücüne sahip olabilirse, Türkiye Ortadoğu satışlarını arttırabilecektir. Özellikle dokuma erkek giysilerinde, Türkiye'nin Ortadoğu pazarlarındaki payını arttırması mümkündür ³⁵.

Türk tekstil sanayinin dışa ağılmasında karşılaşacak en önemli sorunlardan biri de, özellikle bu sektörün yakın gelecekte yapısını etkileyecek olan teknoloji sorunudur. Türkiye'de tekstil sanayinden kaynaklanan ihracatın sürekli artış göstermesi, dünya piyasalarında karşılaşılan kota, anti-damping uygulamaları gibi kısıtlamalara rağmen bu artışın daha da süratlenmesi, sektörün ne kadar dinamik bir yapıya sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Her türlü gelişmeye uyum sağlaması gereği yerine getirildiğinde sorun kendiliğinden çözümlenebilir.

---

35 a.g.c., s. 40.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESKİŞEHİR HAZIR GİYİM SANAYİ VE EKONOMİYE KATKISI

1) ESKİŞEHİR HAZIR GİYİM SANAYİ VE GELİŞİMİ

Eskişehir ekonomik, coğrafya açısından oldukça elverişli bir konuma sahiptir. Türkiye'nin en büyük tüketim merkezlerinin odak noktasında olmasının yanısıra, ulaşım ağının da yoğun olarak düzenlendiği bir noktadadır. Bu nedenlerden dolayı Eskişehir hazır giyim sanayi gelişmeye elverişli bir sanayi dalıdır ve son yıllarda hızlı bir kalkınma çabası içine girmiş bulunmaktadır.

1970'li yıllardan önceki yıllarda hazır giyime elverişli girdi üretimi olmayışı, hazır giyime olan talebi sınırlı ölçüler içinde bıraktı. Koşullar oluştuktan sonra, hazır giyim sanayinde ilk adımlar atılmaya başlandı. 1970'li yıllarda büyük bir ilerleme kaydedildi ve Eskişehirli girişimciler 1970'li yılların başında bay ve bayan dış giyim üretimine yönelmeye başladı.

Hazır giyim sanayinde şu anda faaliyette bulunan işletmelerin bir kısmı küçük işletme bazındadır ve çoğu fason imalat şeklinde faaliyette bulunmaktadır.

Tablo 14
Eskişehir Konfeksiyon Sanayinde Faaliyette Bulunan İşletmeler ve Bu İşletmelerle İlgili Genel Bilgiler

Firma Adı	Üretim Konusu	Teorik Kapasite	Fiili Kapasite	Personel
SARAR	Konfeksiyon	150.000 Ad/Yıl	123.000 Ad/Yıl	412
ARAOĞLU GİYİM SANAYİİ DİŞ TİCARET A.Ş.	Konfeksiyon	125.000 Ad/Yıl Tk.Elb. 30.000 Ad/Yıl Tek Cekt. 140.000 Ad/Yıl Bn. Takm.	120.000 Ad/Yıl Tk.Elb. 25.000 Ad/Yıl Tek Cekt. 135.000 Ad/Yıl Bn. Takm.	450
ÇETİNTAŞ GİYİM SANAYİİ TİC. A.Ş.	Konfeksiyon	70.000 Ad/Yıl Tk. Elb. 6.000 Ad/Yıl Tek Cekt. 55.000 Ad/Yıl Tek Pant. 50.000 Ad/Yıl Palto	61.663 Ad/Yıl Tk. Elb. 5.244 Ad/Yıl Tek Cekt. 51.958 Ad/Yıl Tek Pant. 4.259 Ad/Yıl Palto	444
ETAP GİYİM SANAYİİ LTD.ŞTİ.	Konfeksiyon	100.000 Ad/Yıl	100.000 Ad/Yıl	150
DOĞRUÖZ GİYİM TEKS. SAN. TİC. A.Ş.	Konfeksiyon	8.000 Ad/Yıl Tk. Elb. 2.500 Ad/Yıl Tek Cekt. 5.000 Ad/Yıl Tek Pant. 1.500 Ad/Yıl Palto	6.000 Ad/Yıl Tk. Elb. 2.000 Ad/Yıl Tek Cekt. 4.000 Ad/Yıl Tek Pant. 1.200 Ad/Yıl Palto	47
DERSAN DERİ	Fason Deri	2.000 Ton/Yıl	412 Ton/Yıl	26
ABDULLAH DERİCİOĞLU	Ham Deri İşleme Deri Konfeksiyon	80.000 Ad/Yıl Kç.baş deri	60.000 Ad/Yıl Kç.baş deri	19
ESK. KONF.	Konfeksiyon	150.000 Ad/Yıl	123.000 Ad/Yıl	89

Kaynak : Eskişehir İli Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, Eskişehir İlinin Ekonomik Durum Raporu, Eskişehir, Ekim 1991, s. 28.

Bu firmalar üretimlerini şehir merkezinde atölyeler şeklinde yapmaktadırlar. Şehir merkezinde olmaları ünitelerini büyütmede ve sanayileşmede bir takım zorluklar doğurmuştur. Bunların başlıcaları; sanayi türünde enerji darlığı, üretimde kalite için gerekli yüksek basınçlı buhar tesisatının çevreye doğurduğu tehlikeden dolayı gereğince kullanılamaması, dar alanda çok sayıda işçi çalıştırma gayreti düşük prodüktivite sonucunu doğurmuştur. Saydığımız bu zorluklardan dolayı hazır giyim sektöründe faaliyette bulunan işletmelerin bir kısmı organize sanayi bölgesinin avantajlarından dolayı ve genelde hazır giyim imalatçılarının bu çevrede olmasından dolayı o bölgede konumlanmışlardır.

Şehrimizde hazır giyimün öncülüğünü Sarar Giyim Sanayii, Arapoğlu Giyim Sanayii, Çetintaş Giyim Sanayii yapmışlardır. Eskişehir hazır giyim sanayini tüm yurttta yaygınlaştırmışlardır ¹.

2) ESKİŞEHİR HAZIR GİYİM SANAYİNDE FAALİYETTE BULUNAN İŞLETMELER

Eskişehir hazır giyim sanayinde bu işletmelerden başka ayrıca ²;

Berat Moda Sanayii ve Ticaret A.Ş

Muteks Giyim Sanayii ve Ticaret A.Ş

Malkoçoğlu Giyim Sanayii ve Ticaret Ltd.Şti.

Viba Giyim Sanayii Dış Ticaret A.Ş

CCS Giyim Sanayii ve Ticaret A.Ş

Esteks Tekstil Ürünleri İhracat, İthalat ve Tic.Ltd.Şti.

bu işletmeler faaliyette bulunmaktadırlar.

---

1 Abdülazim ERTURAN, "Giyim Sanayi ve Eskişehir'in Yeri", ESO Bülteni, Eskişehir, Mayıs 1982, s. 2.

2 Eskişehir Sanayi Odası, 91-92 rehberi, Eskişehir, 1991, s.80-96.

Hazır giyim sanayinde faaliyette bulunan işletmeler daha çok ihracata yönelik hazır giyim üzerine çalışmaktadırlar. Bunun başlıca nedeni yerli piyasanın fiyatlarıyla rekabet edebilmenin güçlüğüdür. Dış ülkelerde ise hazır giyim kalitesi ile birlikte ucuz satılan giyim eşyası işletmeye sürümden kazandırmaktadır.

Eskişehir hazır giyim sanayinde faaliyette bulunan işletmelerden Arapoğlu Giyim Sanayii Dış Ticaret A.Ş, dış piyasaya yönelik faaliyette bulunmaktadır. Fabrika 1990 yılında Eskişehir organize sanayi bölgesinde kurulmuş olup, fabrikada 450 kişi istihdam edilmektedir ³. Fabrika takım elbise, tek ceket, tek pantolon, pardesü üretiminde bulunmaktadır. Fabrika 1.000.000.000 TL. sermaye ile kurulmuş olup, yıllık teorik kapasitesi, 125.000 adet takım elbise, 30.000 adet tek ceket, 140.000 adet bayan takım elbisedir. Fiili kapasitesi ise 120.000 adet takım elbise, 25.000 adet tek ceket, 135.000 adet bayan takım elbisedir ⁴. Fabrikada tek vardiya çalışma usulü mevcuttur. Firma tamamıyla ihracata yönelik çalışmakta ve dış piyasadandan gelen talepleri karşılayabilmek için ikinci bir fabrika inşaatına başlamış bulunmaktadır.

Çetintaş Giyim Sanayii Tic.A.Ş. ise , 500.000.000. TL.'si sermaye ile 1983 yılında organize sanayi bölgesinde faaliyete başlamıştır. Fabrikada 444 kişi istihdam edilmektedir ⁵. Firmanın üretim malları arasında erkek ve erkek çocukları için; takım elbise, ceket, pantolon, palto bulunmaktadır. Yıllık teorik kapasitesi, 70.000 adet takım elbise, 6.000 tek ceket, 55.000 tek pantolon, 50.000 paltodur. Fiili kapasitesi 61.663 adet takım elbise, 5.244 adet tek ceket, 51.958 adet tek pantolon, 4.259 adet palto olarak gerçekleşmektedir. Firma dış piyasaya yönelik olarak da çalışmaktadır ve 1991 yılı ihracat 1.126.412 \$'dır. Ciro ise 1989 yılında 7.498.446.981 TL'dir.

---

3 a.g.e., s. 89.

4 Eskişehir İli Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, 1990 Yılı Eskişehir İlinin Ekonomik Durum Raporu, Eskişehir, Ekim 1991, s. 28.

5 a.g.e., s. 90.

Etap Giyim San.Ltd.Şirketi 1984 yılında 500.000.000 TL. sermaye ile kurulmuştur. Firmanın 1989 yılı cirosu 1.385.130.830 TL.'dir. Firmada 1990 yılı itibarıyla 150 kişi istihdam etmektedir. Doğruöz Giyim Tekstil San. A.Ş. ise 1989 yılında 1.360.000.000 TL. sermaye ile faaliyete başlamıştır. Firmanın 1989 yılı cirosu 655.370.000 TL.'dir. Firma erkek takım elbise, tek ceket, palto ve pantolon üretiminde bulunmaktadır. Ve 1990 yılı itibarıyla firmada 47 kişi istihdam edilmektedir. Dersan Deri Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. ise 1982 yılında 20.000.000 TL. sermaye ile faaliyete başlamış olup, 1989 yılı cirosu 441.891.700 TL.'dir. Firmada 26 kişi istihdam edilmektedir. Abdullah Dericioğlu 1952 yılında 440.000 TL. sermaye ile kurulmuştur ve 1989 yılı cirosu 675.155.136 TL.'dir. Fabrikanın üretim konusu deri mont, deri kaban, çeşitli süet ve deri giysidir.

3) ARAŞTIRMA KAPSAMINA GİREN İŞLETMELERİN ÖZELLİKLERİ VE FAALİYET DURUMLARI

Araştırmamıza, hazır giyim sanayi grubuna giren Sarar Giyim Tekstil ve Ticaret A.Ş.'den başladık. Sarar, gerek üretim şekli ve üretim kapasitesi, gerek kullandığı teknoloji ve ihracat, gerek istihdam durumu ve toplam cirosuyla Eskişehir hazır giyim sanayinde yer alan işletmeler içerisinde en büyüklerden ve en önemli işletmelerden birisidir. Zira toplam cirosu bölgede yer alan birden fazla işletmenin toplam cirosundan daha fazladır. Bunlara ek olarak ayrıca satışlarını, ihracatını ve karlılığını da ekleyebiliriz. Yani kısaca Sarar Giyim Sanayii Eskişehir hazır giyim sanayinde ve organize sanayi bölgesinde işletme olarak önemli bir yere sahiptir.

Araştırmada yüzyüze görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Faaliyet konuları hazır giyim olan işletmelere gidilerek kişilere anket soruları yöneltilmiş, karşılıklı

konuşma ortamı yaratılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca görüşme yapılan kişiler, işletmenin kuruluşundan bu yana bilgi sahibi olması kaydıyla bölüm yöneticisi, işletme yöneticisi ya da ortaklarından birisi ve teknik sorumlu olarak değişim göstermiştir.

Genellikle, mevcut bulunan fabrikaların üst düzeylerindeki yöneticiler için genel planlama ve yönetim tekniklerini bilmenin yeterli olacağı, alt düzeyler indikçe ayrıntılar üzerinde bilgi ve tecrübe sahibi olmanın ağırlık kazandığı söylenebilir.

Endüstriyel işletmelerde işlerin ve çalışma yöntemlerinin profesyonel tasarımcısı endüstri mühendisidir. İncelediğimiz fabrikada, bu konuyla ilgili tekstil mühendisleri bulunmaktadır. Bununla birlikte diğer bir çok örgütte olduğu gibi burada da çeşitli düzeylerdeki ustabaşı ve diğer yöneticiler de işlerin tasarımına yardımcı olurlar.

Firmanın tanıtılmasında bahsedileceği üzere aile şirketi özelliğine sahip kuruluşun yönetimi de aile fertleri tarafından yapılmaktadır. Ailenin üç kardeş üyesi üst yönetimin tüm sorumluluk ve yetkisi ile görevleri paylaşarak ortaklaşa veya ferdi kararları ile firmayı yönetmektedirler.

Firmada tüm alım ve satım işleri üst yönetim (aile fertleri) tarafından yürütülmekte olup, idari ve teknik konularda danışman ve yardımcı kişilerin hizmetlerinden de faydalanılmaktadır.

Sarar Giyim Sanayii ve Ticaret A.Ş. 28. 12. 1983 tarih ve 912 sayılı ticaret sicil gazetesinde ilan olunarak kurulmuştur. Ortaklığın hukuki şekli anonim şirket olan aile şirketi bünyesindedir. 1960'lı yıllardan başlayarak küçük atölye şeklinde üretim birimleriyle faaliyet göstermiş ve olumlu gelişmeler sonucu hazır giyim sanayi dalında fabrika kurmuş bulunmaktadırlar.

Eskişehir organize sanayi bölgesinde 49.200 metrekare arazi üzerinde kurulu

ve 13.600 metrekare kapalı kullanım sahası bulunan fabrikada 700 kişi çalışmaktadır.

Sarar Giyim Sanayi fabrikasında, hazır giyim sanayinde genel uygulama olduğu söylenen, tek vardiya çalışma usulü mevcuttur. Bunun nedenini yetkililer, bu branşta usta başı ve daha üst seviyede teknik eleman yetersizliği olarak açıklamışlardır.

İşletmenin A.Ş. haline dönüşmesi ve organize sanayi bölgesindeki büyük fabrikanın inşası ile birlikte teşvik tedbirlerinden faydalanmak üzere yatırım teşvik bölgesi almış bulunan firma halen yatırımına devam etmektedir. Yetkililer, yatırımın tamamen özsermayeyle yürütülmekte olduğunu belirtmişlerdir.

Fabrikada klasik erkek dış giyimi üretilmektedir. Erkek takım elbisesi, çocuk takım elbisesi, tek ceket, tek pantolon, palto, pardesü ve gömlek firmanın ürettiği mallardır.

Fabrikada klasik erkek dış giyim üretilmektedir. Yıllık yaklaşık üretim miktarları;

345.000 erkek takım elbisesi

65.000 çocuk takım elbisesi

45.000 tek ceket

30.000 pantolon pardesü

65.000 tek pantolon şeklindedir.

Yıllık üretim kapasitesinin halen % 15 oranında bir kısmı, fason imalat şeklinde gerçekleşmektedir. Fason imalat, ana hammadde ve tüm yabancı malzemelerin geçici kabul gümrük girişi ile getirilerek sadece işçilik katkısı sonucu mamül olarak tekrar yurt dışına sevk edilmesi şeklindedir.

Fabrika üretimini, az sayıda modeller fakat büyük miktarlar olarak yapmaktadır. Pazar payında hitap ettiği müşteri açısı, kullanılan kumaşların

çeşitliliği (ucuzdan pahalıya) oranında oldukça geniş bir açı teşkil etmektedir. Sarar Giyim Sanayii A.Ş., tamamen seri üretim şeklini kullanır.

Hazır giyim üretimi kesim, dikim ve ütü olmak üzere üç işlemden tamamlanmaktadır.

Üretimine karar verilen mamul cinsinin gerektirdiği ana hammadde (kumaş) ve kesim safhasında gerekli diğer yardımcı malzeme (yapışkan tela, vizolin, yaka altı kaşesi) hammadde deposundan kesim bölümüne alınmaktadır. Burada, planlama ve kalıp-model bölümünden gelen şablon çizimlerin serilen kumaş katları üzerine yerleştirilerek parçaların katlar halinde kesilmesi gerçekleştirilmektedir. Daha sonra, tela ile takviye edilmesi gereken parçaların yapıştırma presinden geçirilmesi, özellikle (çizgili, kaliteli kumaşlar) desenlerde regule (uyum) işlemi ve aynı mamulün değişik bütün parçalarının numaralanması işlemi sonucu parçalar, demet haline getirilerek kesim bölümünden dikim bölümüne indirilmektedir.

Dikim işlemi, düz ve uzun bir iş akış bandı boyunca muhtelif özel sanayi dikiş makinalarında yapılmakta, son grupta ise montajı tamamlanmaktadır.

Düğme dikimi hariç tamamen bitmiş olan mamul son ütü grubuna alınmakta, burada otomatik programlama ünitelerine sahip ütü preslerinde ütülenmektedir.

Düğme dikimi ve son kalite kontrolünden sonra mamul, madde deposuna götürülerek teker teker askılarda depolanmaktadır.

Sarar Giyim Sanayii A.Ş. hazır giyim sektöründe üretim kapasitesi yönünden önemli bir yere sahiptir ve bundan dolayı fabrikada çalışanların kapasitesi açısından Eskişehir istihdamının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Tabloda

Tablo 15

Sarar Giyim Tekstil Sanayii ve A.Ş'nin İstihdam Durumu

Personel	Yüksek Mühendis	Yüksek Öğretim	Teknisyen	Memur	Vasıflı	Vasıfsız
İDARİ BÖLÜM	1	5	3	14	-	-
KALİTE KONTROL BÖLÜMÜ	1	-	2	-	2	-
ÜRETİM BÖLÜMÜ	-	2	5	-	582	86
TOPLAM	2	7	10	14	584	86

Kaynak: Sarar Giyim Sanayi

Tablo 16

Sarar Giyim Tekstil Sanayii ve A.Ş'nin Makina Parkı

	Pantolon	T.K	Ceket	Gömlek
Ütü Pres	1	60	59	3
Havasız Dikiş Mak.	6	56	50	-
Havalı Dikiş Mak.	40	14	10	25
Otomat	80	181	101	5
Rutüş Ütü	3	17	14	-
Dikiş Açma Ütü	6	8	2	-
Astar Ütü		10	10	-
Hızır		6	6	-
Zimba			3	-
Ütü Masası				1

Kaynak: Sarar Giyim Sanayi

görüldüğü gibi, firmanın vasıflı eleman sayısı firmanın üretim bölümünde önemli bir sayı oluşturmaktadır. Bu da toplam personelin %80'nini oluşturmaktadır. Ayrıca fabrikada teknik eleman daha çok idari ve üretim bölümlerinde yoğunlaşmaktadır. İdari bölümde yüksek öğretim görmüş elemanlar mevcuttur. İdari ve kalite kontrol bölümlerinde birer olmak üzere iki yüksek mühendis bulunmaktadır. Firmada istihdam eden personel için hizmet içi eğitim söz konusu değildir.

Sarar Giyim Sanayiinde, kullanılan teknoloji tamamen yurt dışı kaynaklı olup Batı Almanya'dan ithal edilmektedir. Ayrıca kullanılan teknoloji ise ileri teknolojidir. Yani geleneksel ve adapte edilmiş teknoloji uygulanmamaktadır.

Ayrıca, fabrikada kullanılan üretim konularına göre, kullandıkları makina tipleri farklı olabilmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi, gömlek ve pantolonda ütü yapan makineler farklıdır.

4) ESKİŞEHİR HAZIR GİYİM SANAYİNİN EKONOMİYE OLAN ETKİLERİ

Eskişehir ekonomik ve coğrafya açısından oldukça elverişli bir konuma sahip olduğu için Eskişehir'de hazır giyim sanayi gelişmeye elverişli bir sanayi dalıdır ve son yıllarda hızlı bir kalkınma çabasına girmiş bulunmaktadır.

Eskişehir hazır giyim sanayinin üretim, istihdam ve ihracat konularındaki katkıları sebebiyle milli ekonomimizdeki yeri çok önemlidir.

A) ÜRETİME OLAN ETKİSİ

Sarar Giyim Sanayii başlangıçta sadece, küçük atölye şeklinde üretim yaparken, üretim çeşidi fazla olmayıp siparişler üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak organize sanayi bölgesine taşındıktan sonra faaliyet alanı da genişlediği için hazır

Tablo 17
Sarar Giyim Tekstil Sanayii ve A.Ş'nin Yıllara göre Üretim Miktarları

	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Tek Ceket	11.239	5.224	7.083	14.270	24.993	40.464
Tek Pantolon	18.905	15.580	7.961	21.150	30.220	32.269
Takım Elbise	70.268	73.063	48.241	53.530	62.823	69.019
Palto	812	5.526	2.028	1.012	3.075	2.003
İş Elbise	959	1.020	-	530	35	638
Gömlek	-	-	-	-	-	8.593
Ceket (İhracat)	-	-	84.547	112.305	120.410	104.852
TOPLAM	102.183	100.413	149.860	202.797	241.556	257.838

Kaynak: Sarar Giyim Sanayi A.Ş.

giyim çeşidini ve dolayısıyla üretimini arttırmıştır. Tablo 17'de görüldüğü gibi 1986 yılı itibariyle, 1991 yılına kadar hatta 1991 yılı da dahil olmak üzere tek ceket üretimi devam etmiştir. 1986 yılında 11.239 adetken 1987 yılında, 1989, 1990 ve 1991 yıllarına göre bir azalma trendi göstermiştir. Ancak 1988'den sonra hızlı artış üretimine girmiştir. Tek pantolon üretiminde de 1987-1988 yılında üretim düşmüştür. Takım elbisedeki durum ise, başlangıçta 70.267 adet iken 1988-1989 yılında üretim düşmüş, 1989'dan itibaren artmıştır. Palto üretiminde ise, 1986'da 812 adet iken, 1987 yılında en fazla üretim olmuş, izleyen yıllarda ise artışı ve

azalışlı bir üretim gerçekleşmiştir. İş elbisesinde ise durum biraz farklıdır. 1986 yılında 959 adet iken 1988 yılında hiç üretim yapılmamış, 1989-1990 yılında ise üretim oldukça düşmüştür. 1991 de palto üretim miktarı 638 adet olmuştur.

Arızı olarak, okul etekleri üretimi de yapılmaktadır. Bu adet de 2.000-3.000 kadar olmaktadır.

Gömlek üretimi 1991 yılında başlamış, o yıla kadar hiç üretim denemesi yapılmamıştır.

Toplam üretim olarak, 1986 yılında üretim miktarı 102.183 iken, 1987 yılında bu miktar düşmüştür. 1987'den itibaren toplam üretim artarak devam etmiştir. 1991 yılındaki toplam üretim miktarı ise 257.838 adettir.

Sarar Giyim Sanayii A.Ş.'nin üretimi, Eskişehir hazır giyim sektörü üretimindeki payı bakımından oldukça önemlidir. İhracattaki payı da fazla olduğu

Tablo 18
Sarar Giyim Tekstil Sanayii ve A.Ş'nin Ciroosu

Yıllar	Ciroları
1985	2.842.440.283
1986	1.820.750.340
1987	2.310.818.648
1988	6.929.987.915
1989	17.971.710.470
1990	36.400.265.249
1991	60.370.263.639

Kaynak: Sarar Giyim Sanayi A.Ş.

Tablo 19
Sarar Giyim Tekstil Sanayii ve A.Ş'nin Kar Durumu

Yıllar	Kar Durumu
1985	203.771.081
1986	130.072.722
1987	165.661.583
1988	520.264.092
1989	3.520.407.570
1990	5.283.687.236
1991	6.164.945.683

Kaynak: Sarar Giyim Sanayi A.Ş.

için elde ettiği getirilerle birlikte üretim çeşitliliği politikasına giderek Eskişehir hazır giyim piyasasında üretimin önemli bir kısmını Sarar karşılamaktadır.

Sarar Giyim Sanayii, daha çok dış piyasaya yönelik üretim yapmakta ve üretimi tamamen fason imalat şeklindedir. Bunun yanında iç piyasaya yönelik üretim de yapmaktadır.

Sarar Giyim Sanayi A.Ş.'nin tablo 18-19 da görüldüğü gibi cirosu ve karında 1988yılından sonra gözle görülür bir miktarda artış meydana gelmiştir. Bunun sebebi firmanın bu tarihte ihracata başlamış olmasıdır. Firmanın üretime başladığı 1985 yılındaki karı 203.771.081 TL. iken 1986 ve 1987 yıllarında karında az bir miktar düşüş olduğu görülmektedir. 1988 yılında karı 520.264.092 TL. olarak gerçekleşmiştir. Firmanın ihracata başlamasından sonra cirodaki artışlara paralel olarak karı önemli miktarda artış göstermiştir. 1989 yılında 3.520.407.570 TL. iken 1990 yılında 5.283.687.236 TL. ve 1991 yılında 6.164.945.683 TL. olarak gerçekleşmiştir. Firmanın ihracata başlamasından sonra cirodaki artışa paralel

olarak karı önemli miktarda artış göstermiştir. Öyle ki firmanın 1988 yılı cirosu, 1991 yılındaki kar miktarına hemen hemen eşittir. Tablo 18'de görüldüğü gibi firmanın 1988 yılı cirosu 6.929.987.915 TL. iken 1991 yılı karı ise 6.164.945.683 TL.'dir (Tablo 19). Bu da firmanın ihracatının, karı büyük ölçüde arttırdığını göstermektedir.

B) İSTİHDAMA OLAN ETKİSİ

Sarar Giyim Sanayii A.Ş., daha çok emek yoğun bir teknoloji kullandığı için istihdam kapasiteleri oldukça yüksektir. Bazı dönemlerde ise işçi çıkarımı olmakla beraber, bazı dönemlerde de daha fazla alım yapılmaktadır. Yetkililerin verdikleri bilgilere göre, firma ihracata yönelik çalışmaya başladığından beri işçi alımı fazlalaşmıştır. İşçi kapasitesi arttığı için işçilere ödenen ücretler de arttığından dolayı belki işletme için o dönemlerde giderler artmıştır. Fakat verilen bilgilere

Tablo 20

Sarar Giyim Tekstil Sanayii ve A.Ş'nin Yıllara Göre İstihdam Durumu

Yıllar	İstihdam Durumu
1985	140
1986	175
1987	210
1988	370
1989	400
1990	412
1991	630
1992	703

Kaynak: Sarar Giyim Sanayi A.Ş.

göre bu durumun işletmeye negatif yönde bir etkisi olmamıştır.

Hazır giyim sanayi, Eskişehir'de önemli bir istihdam sağlayan yaygın bir işkoludur. Bu sektörde çalışanların sayısı yaklaşık 2.500 civarındadır. Genelde bu sektör ilk ve orta öğretim grubunda oldukça genç (15-19 yaş) işgücünü kullanmaktadır. Daha çok 15-19 yaş arasındaki bayanlar işgücünü teşkil ettiği için aile bütçesine, aile reisinin dışında ek bir gelir getirmektedir. Aynı zamanda ilkokul mezunu işsizleri en yüksek oranda kullanan bir sektör olduğu için istihdama çok büyük katkı sağlamaktadır.

C) İHRACATA OLAN ETKİSİ

Sarar Giyim Sanayi A.Ş., genelde dış piyasaya yönelik olarak çalışmaktadır. Yıllık üretim kapasitesinin % 15 oranında bir kısmı, ihracat bağlantısı olarak fason imalat şeklinde gerçekleştirilmektedir. Fason imalat, ana hammadde ve tüm yardımcı malzemelerin geçici kabul gümrük girişi ile getirilerek sadece işçilik

Tablo 21

Sarar Giyim Tekstil Sanayii ve A.Ş'nin İhracat Miktarı

Yıllar	İhracat Miktarı (DM)
1988	1.930.692 + 153.665 (Belçika Frangı)
1989	3.338.040
1990	3.950.507
1991	4.323.644

Kaynak: Sarar Giyim Tekstil Sanayi A.Ş.

katkısı sonucu mamul olarak tekrar yurt dışına sevk edilmesi şeklindedir.

Sarar Giyim Sanayi A.Ş., ihracata 1988 yılında başlamıştır. Bu tarihten

sonra tablo 18-19'da görüldüğü gibi firmanın cirosu ve karında önemli miktarda artış meydana gelmiştir. Diğer hazır giyim firmalarına göre Sarar Giyim Sanayi A.Ş.'nin ihracat miktarı oldukça fazladır. Bu da Sarar'ın Eskişehir tekstil ve hazır giyim sanayi ihracatında büyük bir payı olduğunu göstermektedir.

Eskişehir 1990 yılında tekstil ve hazır giyim ürünleri ihracatı 14.959.083 dolardır. Toplam ihracat içindeki payı % 6,5'tir ⁶. Bu miktarın yaklaşık 8.000.000 dolarlık kısmını hazır giyim oluşturmaktadır.

5) ESKİŞEHİR HAZIR GİYİM SANAYİNİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Hazır giyim üretiminde toplam maliyetler içinde hammadde ve işçilik maliyetleri büyük bir yer tuttuğundan işletme sermayesi / yatırım oranı çok yüksek olmaktadır. Bu nedenle işletme sermayesi sıkıntısı kendisini hissettirmekte ve bu yüzden kapasite kullanım oranları düşmektedir.

Hammadde fiyatlarında meydana gelen oynamalar belirli bir dönem sonrası için fiyat verme imkanını ortadan kaldırmaktadır. Ülkemizde aksesuar (fermuar, çıt çıt ve yapışkan tela vs.) üretimi henüz yetersiz olduğundan fiyatları yüksektir. Yukarıda anlatılan hammadde ve yardımcı madde sorunu ithalat yolu ile çözümlenmeye çalışılmaktadır.

Eskişehir hazır giyim sanayinde faaliyette bulunan işletmelerin üretim maliyetlerinin yüksek olmasının sebeplerinin başında hammadde fiyatlarının yüksek olması gelmektedir. Ayrıca, hammadde kalitesindeki bozukluklar dolayısıyla verilen fire de maliyeti yükseltmektedir.

İşletmelerde işçilerin emek verimliliğinin de düşük olması, maliyetleri

---

6 Eskişehir İli Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, 1990 Yılı Eskişehir İlinin Ekonomik Durum Raporu, Eskişehir, Ekim 1991, s 57.

etkilemekte ve yükseltmektedir.

Bütün bunların yanında, işletmelerin aldıkları kredi karşılığında ödedikleri faiz oranlarının yüksek oluşu da maliyeti yükselten hususlardandır.

Pamuk ihracatına ağırlık verilmesi nedeni ile pamuk ipliği fiyatlarında artış görülmektedir. Bu da sektörü olumsuz yönde etkilemektedir. Pamuğun ihraç edileceği yerde katma değeri daha yüksek olan hazır giyim mamulü olarak değerlendirilmesi ve ihraç edilmesi sonucu elde edilecek döviz gelirinün ülke ekonomisine daha faydalı olacağı açıktır ⁷.

Tekstil ve hazır giyim sanayi Türkiye ekonomisinin ve ihracatının arttırılmasına bağlıdır. İç tüketime yanında kapasiteden tam olarak yararlanılması ve verimliliğin arttırılması amaçları ve yeni yatırımlar nedeni ile dış pazarların değerlendirilmesi ve ihracatın arttırılmasının önemli bir sorun olduğu açıktır. Buna karşın ihracatın arttırılması, yeni pazarlara girilmesine ve mevcut pazardaki engellerin aşılması ile daha kaliteli ürünler imal edilmesine bağlıdır. Atölye üretiminin yaygın ve her türlü malın alıcı bulabildiği geniş bir iç pazarın olması nedeniyle kaliteye gereken önem verilmemektedir. Öte yandan belirli standartlar olmadığı için piyasada çok çeşitli boyutlarda hazır giyim ürünleri bulunmaktadır. Ancak son yıllarda, bu konuda ihracatın artmasına paralel olarak kalite ve standart açılarından belirli bir düzelme görülmüştür.

Eskişehir'de hazır giyim işletmelerinde kalite kontrol bölümü bir kaç işletmede mevcuttur. Kalite ile ilgili sorun, hammaddeye kadar inmekte, gerek kumaş, gerekse iplik üretiminde iyi bir kalite kontrolünün yerleşmemiş olup, hazır giyim sanayinde kalite kontrolünün uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Buna ek olarak, hazır giyim sanayinde çalışan işçilerin, yeteri kadar eğitim görmemiş olmaları da kalite kontrolünü güçleştiren sebeplerdendir.

---

7 Engin KOYUNCU, "Tekstil ve Konfeksiyon Sektörüne Genel Bakış", İSO Dergisi, S.278 (15 Nisan 1989), s. 5.

Bunların yanında kaliteyi etkileyen önemli faktörlerden birisi de makine parkıdır. Eskişehir'de hazır giyim sanayinde ağırlıkta olan firmaların gelişimleri 5-6 sene içinde olduğundan dolayı makina parkları moderndir. Makinaların çoğu ithal edilmektedir ve 10 yaşından gençtir. Bu da Eskişehir hazır giyim sanayinde, makina teçhizatının kaliteyi olumsuz yönde etkilemediğini göstermektedir. Makina ithalindeki gelişmeye karşılık işletmeler bazen yedek parça sağlamakta ve tamir ettirme hususunda güçlük çekmektedirler. Bu husus makinaların atıl kalmasına sebep olabilmekte ve dolayısıyla üretim aksayabilmektedir. İleri teknolojiye dayalı makina parkında iyi yetişmiş kalifiye elemanların ne kadar gerekli olduğu açıktır. Zira aynı teknoloji ve aynı makina parkı ile yüksek üretim verimliliği ancak işçisinden en üst idarecisine kadar çalışanların kalitelerinin artması ile mümkündür. Her seviyede kaliteli eleman yetiştirilmesi her şeyden önce bir eğitim meselesidir. Sektörün bu alandaki eksikliği büyüktür.

Eskişehir hazır giyim sanayinde üretimde bulunan işletmelerin işgücü ile ilgili olarak karşılaştıkları sorunlar, ister fabrikasyona yönelmiş, ister atölye şeklinde üretim yapan işletme olsun hemen hemen aynıdır.

Araştırmanın yapıldığı hazır giyim işletmelerinin hepsi, hazır giyim üretiminde gereken ihtiyaca cevap verecek şekilde hiç bir eğitim kurumunda eleman yetiştirilmediğini belirtmişlerdir.

Hazır giyim sanayi, yetişmiş orta kademe yöneticisi sıkıntısı çekmesinin yanı sıra işçilik niteliklerinin düşük olmasından dolayı zarar görmektedir. Bu sorun hazır giyim konusunda mesleki ve teknik eğitim veren kuruluşların açılması ile çözümlenebilir. Eskişehir'de hazır giyim sanayinde faaliyette bulunan işletmelerde kalifiye işçi eğitimi, işletmelerin kendi bünyesinde yapılması gerekirken, hem zaman kaybı hem de maliyeti yükseltmesi sebebiyle bu şekil eğitim genelde sözkonusu değildir.

Hazır giyim imalatı emek-yoğun bir yapı arz etmektedir. Rekabet koşullarını

karşılacak bir kalite, verimlilik ve zamanlama ancak iyi eğitilmiş bir üretim kadrosu ile sağlanabilir. Eğitim bir bütündür. Üretimin başındaki pratik ve teorik olarak kendini yetiştirme imkanı bulabilmiş, tekstil ve hazır giyim mühendisleri mutlak surette iyi eğitilmiş bir teknisyen, usta ve işçi grubu ile desteklenmesi, bu şekilde işletmenin amaçları doğrultusunda motivasyon tamamlanmalıdır.

Hazır giyim olayı çok geniş kapsamlı olduğundan sektörün çok büyük sermayeye ihtiyacı vardır. Şirket sermaye yapıları yetersiz olduğu görüşü doğru olsa da sermaye yapısı kuvvetli şirketlerin bile yaşanan yüksek enflasyon karşısında sermayelerinin bir veya iki sene içerisinde eridiği görülmektedir. Bunun sonucunda gerek büyük gerekse orta büyüklükteki işletmeler dış kaynağa ihtiyaç duymaktadırlar ve dolayısıyla çok yüksek düzeylerde seyreden kredi faizleri maliyet ve karlılık rakamlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Belirli bir düzeyde olması gereken enflasyon yüksek düzeye ulaşırsa yüksek faizlerden dolayı kullanılmayan krediler, yeni yatırım yapılmasına engel olacaktır, bundan dolayı hükümetin sanayi yatırımları için düşük faizli kredi vermesi gerekmektedir. Devam eden yatırımlarda ise en büyük sorunlardan birisi çok sık değişen yatırım teşvik mevzuatıdır. Bu değişiklikler uygulamada yatırımcı ve ilgili resmi kuruluşlar açısından bir çok sorunu beraberinde getirmektedir.

Hazır giyim sanayinin önemli sorunlarından birisi de tanıtım eksikliğidir. Bu konuda kamunun desteği ile daha çok çalışmalar yapılabilir.

Hazır giyim sanayinde istenilen nitelikte işçi sağlanmasında karşılaşılan bir güçlük de, bu sanayi dalında işçi devrinin yüksek olmasıdır. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Örneğin; işletmelerin birbirlerinin işçilerini almaları, bu sektörde verilen ücretler düşük olduğu için işçilerin iş değiştirmeleri, ayrıca işletmelerin maliyeti düşürmeleri, daha az ücret vermek amacıyla, daha çok küçük yaşta (15-19) işçileri istihdam etmeleri işçi devrini yükseltmektedir.

Hazır giyim sanayinde enerji gideri çok yüksektir. Sanayi kesimine verilen enerji giderlerinin düşürülmesi gerekmektedir. Düzensiz voltaj özellikle elektronik makinalarda problemler yaratmaktadır.

Kaliteli stilist, modelistlere ihtiyaç vardır. Avrupa moda merkezlerine uyum sağlayabilecek bir moda merkezi olma yoluna gidilmelidir.

İşletmelerin karşılaştığı bir başka problem de, üretim planları eksikliği, organizasyon bozukluklarıdır. Uzun vadeli plan ve programların eksikliği hissedilmektedir. Talebe göre hızlı değişebilen esnek planlama sistemleri getirilmelidir.

Hazır giyim sanayinde kalifiye işçi sıkıntısı çekilmektedir. Bu sanayi dalında faaliyette bulunan işletmelerin kalifiye işçi yetiştirilmesinde devreye girmeleri gerekmektedir.

Hazır giyim sanayinde kaliteye önem verilmeli, ürünlerde kalite ve standardizasyonun sağlanabilmesi için kalite kontrol sistemi kurulmalıdır.

SONUÇ

Tekstil sanayi insanlığın varoluşuna paralel olarak binlerce yıl eskiye uzanan bir tarihe sahiptir. Beslenme barınma ve giyinme olarak sıralayabileceğimiz en temel ihtiyaçlardan birini karşılayan tekstil üretimi günümüzde çok önemli bir sanayi dalıdır. Tekstil ürünlerinin kişi ve ortam gereksinimleri karşılayarak insanın günlük yaşantısına giren ürünler olmaları, tekstil üretiminin yaygın bir iş olarak gelişmesine, sanayide makinalaşmanın yaygınlaşmasına ve giderek endüstri toplumunun oluşması ile nitelenebilecek fabrikalaşmaya yol açmıştır.

Tekstil sanayi, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin sanayileşme sürecinde temel basamaklardan biri olmuştur. Bu tip ülkelerde hammadde genellikle yurt içinde üretilmekte ve döviz tasarrufu, yatırım, istihdam, kitlesel üretim, ihracat potansiyeli ile tekstil sektörü imalat sanayinin ilk sıralarında yer almaktadır.

Üretim hızlarındaki büyük hızlara karşın, tekstil ürünleri üretim hacminin büyük oluşu, tekstil endüstrisinin geniş istihdam sağlayan ağırlıklı bir sektör olmasına katkıda bulunurken önemli sosyo-ekonomik sorunlar da yaratmaktadır

Günümüzde mesleki teknik eğitim görmüş eleman teminindeki güçlükler Türkiye'nin hızlı şekilde kalkınması ve özellikle arzulanan ölçüde sanayileşmesi

bakımından en önemli darboğazlardan birini oluşturmaktadır. Özellikle tekstil teknolojisinde ortaya çıkan hızlı modernizasyon sürecinde, iyi eğitim görmüş personelin devreye sokulması gerekmektedir. Sektördeki eğitim alanındaki eksiklikler; fiziksel alt yapı eksikliği, yetersiz atölye ve tecrübeli meslek öğretmeni eksikliği olarak ortaya çıkmaktadır.

Genel olarak Türk imalat sanayine baktığımızda, kalifiye işgücü noksanlığının, verimi düşüren faktörler arasında % 14 gibi yüksek bir orana sahip olduğunu görmekteyiz. Bu oran tekstil sektöründe % 19 civarında bulunmaktadır.

Tekstil ve hazır giyim sektöründe, ihracata dönük üretimi gelişmiş ülkelerle rekabet edecek kaliteye çıkartmak zorunluluğu vardır. Bu nedenle yeni yatırımlara, yeni teknolojilere ve eğitilmiş işgücüne ihtiyaç vardır.

Tekstil ve hazır giyim sanayinin daha ileri bir teknoloji düzeyine çıkarılması için, teknoloji satın alan firmalar yerine, teknoloji üreten ve satan firmalar, teknolojiyi aktaran meslek adamları yetiştiren eğitim kurumları yerine bilgi ve teknoloji üreten eğitim kurumlarının yaratılması gerekir. Bunun için sanayide kalite kontrol, planlama ve araştırma bölümlerinin hızla kurulması, üniversitelerde araştırma etkinliklerinin artırılması gerekmektedir. Özellikle hazır giyim sektöründe çok sayıda ve dağınık yerleşmiş durumda küçük işletmeler mevcuttur. Bunların çoğu yüksek teknik niteliklere sahip elemanları istihdam edememektedirler. Bu işletmelerdeki verimlilik ve kalite sorunlarını çözebilecek teknik müşavirlik hizmetleri verebilecek bir kuruluşun oluşturulması faydalı olacaktır. Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün eğitim ile ilgili sorunların çözümlenmesinin yanısıra, sektörle ilgili eğitim ve araştırmaları destekleyici bir kuruluşa da ihtiyaç vardır. Bu kuruluş vakıf, dernek, şirket veya başka bir statüde faaliyet gösterebilir. Araştırma amacıyla oluşturulan bu kuruluşun başarılı

olabilmesi için sanayi ile işbirliği içinde olmak zorunda olduğunun gözden uzak tutulmaması gerekir.

Sanayi ihracatı içinde büyük paya sahip olan tekstil sektörü, özellikle finansal yönden önemli sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Türkiye ihracatının yaklaşık % 30'unu gerçekleştiren tekstil sektörüne tanınan kredi miktarı yetersiz olup, kredi maliyetleri yetersizdir. Kredilerin yüksek maliyeti hem yatırımları hem de fiyatları olumsuz etkilemektedir. Tekstil sektörüne tanınan kredi miktarı yetersiz olduğundan dolayı, bu sektöre ayrılan kredi meblağının artırılması gerekmektedir.

Tekstil sektöründe teknoloji seçiminin, ülke koşullarına uygun kısa ve uzun dönemli amaçlar gözönünde bulundurularak ekonomiye en büyük katkıyı sağlayacak yönde yapılması kaynakların en iyi kullanımı açısından son derece önemlidir. Hedef ileri teknoloji olmalıdır. Ancak ileri teknoloji her zaman çok gelişmiş makinalar ve pahalı yatırımlar demek değildir. Asıl önemli olan üretim sürecine giren bilgi miktarı ve bu bilginin düzeyidir. İhracata yönelik yatırımlarda dış pazarın gerektirdiği kapasitenin öngördüğü kaliteyi sağlayacak teknolojinin seçimi ulaşım ve haberleşme kolaylıkları, insan gücü ve hammadde kaynaklarına yakınlık gibi etkenler önem kazanmaktadır. Bu açıdan yeni tesisler kurulması yerine varolan tesislerin büyütülmesi ve modernleştirilmesi hem ekonomiklik hem de riskleri azaltma açısından yeğlenmelidir. Yatırım politikasına makro açıdan yaklaşıldığında, ihracatta önde gelen sektörlerden Türk tekstil sanayinin tüm hammadde, yardımcı maddelerini ve büyük döviz harcamalarına neden olan makinalarını da üreten gelişmiş bir sektör durumuna en kısa zamanda getirilmesinin yararı açıktır.

Ülkemizin en önemli eksikliklerinden biri de dış tanıtımdır. Genelde söz konusu olan tanıtım yetersizliğinden, hazır giyim sektörü de payını almaktadır. Oysa hızlı bir şekilde dışa açılmış olan bu sektör, dışarıda Türkiye'nin potansiyelini

en iyi şekilde yansıtmalıdır. Bu çerçevede içinde yayınlardan kataloglara, fuarlardan defilelere kadar her imkan en iyi şekilde değerlendirilmelidir. Ancak, uluslararası nitelikte tekstil ve konfeksiyon fuarlarının ülkemizde hala organize edilemiyor olması, sektörümüz için önemli bir eksiklik. Bu konuda kamunun da desteği ile daha çok çalışmalar yapılabilir.

Eskişehir hazır giyim sanayinde üretimde bulunan işletmelerin işgücü ile ilgili karşılaştıkları sorunlar ister fabrikasyona yönelmiş, ister atölye şeklinde üretim yapan işletme olsun hemen hemen aynıdır. Hazır giyim sanayi, yetişmiş kalifiye eleman sıkıntısı çekmesinin yanısıra işçilik niteliklerinin düşük olmasından dolayı zarar görmektedir. Aynı zamanda ileri teknolojiye dayalı makina parkında da iyi yetişmiş kalifiye elemana ihtiyaç vardır. Yüksek üretim verimliliği işçisinden en üst idarecisine kadar çalışanların kalitelerinin artması ile mümkündür. Bu sorun hazır giyim konusunda mesleki ve teknik eğitim veren kuruluşların açılması ile çözümlenebilir. Kalite ile ilgili sorun hammaddeye kadar inmekte, gerek kumaş gerekse iplik üretiminde iyi bir kalite kontrolünün yerleşmemiş olması, hazır giyim sanayinde kalite kontrolünün uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bu sanayi dalında iyi bir kalite kontrol sistemi kurulmalıdır.

Sonuç olarak Eskişehir'in, Türkiye'nin en büyük tüketim merkezlerinin odak noktasında bulunması, ulaşım ağının yoğun olarak düzenlendiği bir noktada olması, ihracat olanaklarının bulunması nedenleriyle geliştirilmesine öncelik verilen bir sanayi dalı olmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Kitaplar:

- BAŞOĞLU, Hasan **Türk Tekstil Sektörü**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1987.
- D.P.T. Devlet Planlama Teşkilatı, **Dünyada ve Türkiye'de Tekstil Sanayi**, D.P.T. Yayın No: 2003, Ankara, Temmuz 1985.
- D.P.T. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Hazır Giyim Alt Komisyon Raporu**, Ankara, 1985.
- D.P.T. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Dokuma ve Giyim Sektörü Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, D.P.T. Yayın No: 15/5, C.II, Ankara, 1976.
- D.P.T. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), **1991 Yılı Programı**, Ankara, 1989.
- Eskişehir İli Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü **Eskişehir İlinin Ekonomik Durum Raporu**, Eskişehir, Ekim 1991.

- İŞGÖREN, Erkan **Hazır Giyim İşletmelerinin Yapısal Durumu,**
Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi,
İstanbul, 1987.
- M.P.M. **Tekstil Sanayinde Karşılaşılan Güçlükler,**
MPM yayın No: 342, Ankara, 1986.
- Türkiye Ticaret, Sanayi Deniz **Türkiye'de Pamuklu Tekstil Sanayinin**
Ticaret Odaları ve Ticaret **Tarihsel Gelişimi,**TOBB Yayını, İstanbul,
Borsaları Birliği 1976.
- Türkiye Ticaret, Sanayi Deniz **İktisadi Rapor,** Ankara, 1990.
Ticaret Odaları ve Ticaret
Borsaları Birliği
- ..... **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-**
1994), DPT Yayın No: 2174, Ankara, 1989.
- ..... **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-**
1989), DPT Yayın No: 1974, Ankara, 1984.

Makaleler:

- AKDOĞAN, Selahattin "Konfeksiyon Üretimi ve İhracatı ile İlgili Sorunlar", İktisadi Araştırmalar Vakfı Semineri, Adana, 1978.
- ALPTEKİN, Atilla "Tekstil Sektörü Yol Ayrımında", DIŞ TİCARETTE DURUM DERGİSİ, (Mayıs-Haziran 1988).
- ALPTEKİN, Atilla "IV. Uluslararası Tekstil Sempozyumu", TEKSTİL İŞVEREN DERGİSİ, S. 103 (Ekim 1986), İstanbul.
- BALABAN, Suat "Türk Tekstil Sanayinin Gelişimi ve Dünya Ticaretindeki Yeri", TEKSTİL İŞVEREN DERGİSİ, S. 160 (Ağustos 1991), İstanbul.
- BAŞER, Güngör "Tekstil Endüstrisine Bütünsel Bir Bakış", TEKSTİL VE MAKİNA DERGİSİ, S. 2 (12 Aralık 1988).
- BAŞER, Güngör "Tekstil Sanayinin Sorunları ve Çözüm Önerileri", Tekstil Sanayi ve İhracatında Karşılaşılan Güçlükler Semineri, MPM Yayın No: 342, Ankara, 1986.
- BAŞER, Güngör-OKUR, Ayşe "Sektörün Sorunları ve Geleceği", TEKSTİL VE MÜHENDİS DERGİSİ, S. 29 (29 Ekim 1991)
- DÜLGEROĞLU, Ercan "Türk Tekstil Sanayinin Dışa Açılması", ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT VE BİLİMLER DERGİSİ, C.VII, S. 2. (Kasım 1986).

- ERTURAN, Abdülazim "Giyim Sanayi ve Eskişehir'in Yeri", ESO Bülteni, Eskişehir, Mayıs 1982.
- İLYASOĞLU, Eyüp "Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi", TEKSTİL İŞVEREN DERGİSİ, S. 168 (Temmuz-Ağustos 1992), İstanbul.
- İLYASOĞLU, Eyüp "Türk Tekstil Sanayinin Yapısı ve İhracatta Karşılaşılan Güçlükler Semineri", MPM Yayınları No: 342, Ankara, 1986.
- KARAGÜVEN, Rahmi "Hazır Giyim İşletmelerinin Yapısal Durumu", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1987.
- KIRTAY, Erhan "Tekstil ve Konfeksiyon Teknolojisi Seçimi Raporu", TEKSTİL VE MÜHENDİS DERGİSİ, S.29, 1991.
- KOYUNCU, Engin "Tekstil ve Konfeksiyon Sektörüne Genel Bakış", İSO Dergisi, S.278 (15 Nisan 1989).
- ÖZENÇ, Erol "Türkiye'nin Hazır Giyim Üretim Yapısı", TEKSTİL ve MAKİNA DERGİSİ, C. I, S. 4 (Temmuz 1987).
- ÖZENÇ, Erol "Türkiye'de Hazır Giyim Sanayi", Hazır Giyim Eşyası Dış Piyasa Araştırması, İGEME Yayınları, Ankara, Şubat 1986.
- RONA, Ercüment "Tekstil ve Konfeksiyon Sanayinin Sorunları", TEKSTİL İŞVEREN DERGİSİ, S. 164, İstanbul, 1991.
- TARAKÇIOĞLU, Işık "Tekstil ve Konfeksiyon Sektöründe Eğitim Politikaları", TEKSTİL İŞVEREN DERGİSİ, S. 145 (Nisan-Mayıs 1990).

- TARAKÇIOĞLU, Işık "Tekstilde Yeni Dönem ve Tekstil Eğitimi", DÜNYA GAZETESİ, 11 Ocak 1989.
- TARAKÇIOĞLU, Işık "Tekstil Eğitiminin Ülkemizdeki Durumu ve Potansiyeli", İTO tarafından düzenlenen Tekstil ve Konfeksiyon Semineri, İstanbul, (26-27 Eylül 1985).
- ..... "Tekstil ve Konfeksiyon Sanayimizin Değerlendirilmesi", DÜNYA GAZETESİ, 20 Ekim 1988.
- ..... "Tekstil Sanayinde Geleceğin Fabrikası", TEKSTİL İŞVEREN DERGİSİ, S. 160 (Ağustos 1991).
- ..... "Dünya Tekstil Ticareti ve Üretim Eğilimleri", TEKSTİL İŞVEREN DERGİSİ, S. 162 (Ekim 1991).
- ..... "Tekstil ve Hazır Giyim Üretimi, İhracatı", TEKSTİL İŞVEREN DERGİSİ, Eylül 1991.

Diğer Kaynaklar:

- E.S.O. **Eskişehir Sanayi Odası 91-92 Rehberi,**
Eskişehir, 1991.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan **Ekonomi Sözlüğü, Remzi Kitabevi Yayınları,**
İstanbul, 1981.
- H.D.T.M. **Tekstil ve Konfeksiyon Sektörümüzle İlgili**
Kısa Bilgiler, Nisan 1990.
- H.D.T.M. **Başlıca Ekonomik Göstergeler, Eylül 1991.**